

HAMID HADŽIBEGIĆ

TURSKI DOKUMENTI GRBALJSKE ŽUPE IZ XVII STOLJEĆA

Narodna biblioteka u Splitu dostavila je prošle godine Zemaljskom muzeju 31 dokumenat na turskom jeziku i tražila da joj se dade sadržaj tih dokumenata. Pregledajući te dokumente mogao sam sa zadovoljstvom konstatovati da se 27 isprava odnosi na Grbaljsku župu, dok je ona kao nahija crnogorskog kadijuka potpadala pod tursku upravu. Među njima ima 24 zvanične turske isprave iz raznih godina XVII stoljeća (od 1615—1647 i od 1672—1683 god.), dva dokumenta nisu datirana,^a a jedan je od 1708/9 godine.^b

Ove dokumente pronašao je u biblioteci Srpsko-pravoslavnog opštetstva u Šibeniku Dušan P. Berić, bibliotekar Gradske biblioteke u Splitu. Rukovodioci Srpsko-pravoslavne općine ne znaju, kako su ti dokumenti dospjeli do njih, ali računaju, da je to bilo oko 1900 g.^c

Obzirom na važnost gore navedenih turskih zvaničnih isprava iz XVII stoljeća kao istorijskih izvora, daćemo ih u cjelini i to u turskom transkribovanom tekstu i prevodu, a uz to ćemo donijeti i faksimile samih originala. Ovo su prvi turski dokumenti, koji se objavljuju s ovog područja.

U svim ovim dokumentima Grbaljska župa spominje se kao nahija crnogorskog kadijuka.^d U većini tih dokumenata Grbalj se naziva »Grblan«. U dokumentu br. 1 (od 1615 g.) naziva se Gribljan i Grbljan, u dokumentu br. 16 (od 1646/7) Girblan, a u dokumentima br. 22 i 23 (od 1687) napisano je »Grbla«.

a) Jedno je dozvola za boravak, a drugo je nešto oštećeno pismo crnogorskog kadije Hadži Murteza-a, upućeno nekom Ismailu.

b) Što se tiče druga 4 dokumenta, jedno je potvrda na dug od 45 groša od 1689 g., dvije isprave su dozvole za slobodno kretanje u Uškiđar-u od 1841 i 1844 g., a jedno je punomoć nekog Čorbadžije Vasilikija od 1874 g., da njegov punomoćnik Andrija Čorbadžija može podignuti iz drž. blagajne 600 groša za barut, što ga je imenovani utrošio pri gradnji nekog puta u Brusanskom vilajetu.

c) Drug Berić obilazeći sjevernu Dalmaciju naišao je i u drugim mjestima na dokumente na našem i na talijanskom jeziku, koje namjerava objaviti.

d) Iz dokumenata se može zaključiti, da je Crna Gora bila podijeljena na nahije. Već 1523 g. Grbalj se spominje kao jedna nahija Crne Gore. Prema tome otpalo bi ono, što navodi Dr. J. Erdeljanović, »da prvi poznati pomen o nahijama u Crnoj Gori imamo tek iz 1656 godine«. On je mislio, da su Turci podjelu Crne Gore na nahije uveli u drugoj četvrti XVII vijeka. (Dr. J. Erd., Stara Crna Gora. Beograd 1926, str. 58—59.) Ispravno je mišljenje I. Rucarca, da je Crna Gora bila podijeljena na nahije u XVI i XVII vijeku kao i Srbija i Bosna i Hercegovina. (Montenegrina, Zemun 1899, str. 63—64.)

U svim dokumentima spominju se slijedeća mjesta Grbaljske župe: Šišić, Dub, Sutvare, Majine, Očenik, Bukovik, Bensac, Bratešić, Prerad, Sačevica, Senokos, Lastva, Kulin (?), Sv. Trojica, Mornar, Ruvište, Pelinova, Jakočević, Potović, Svinište, Kolenik, Brašovina, Koli (?) i polje Mirčevo. Izvan Grblja spominju se Risan, Novi i u Ridanskoj nahiji Grahovo.

Kao što je poznato, Crna Gora je potpala pod Osmansku carevinu 1499 i postala dio skadarskog sandžaka. Za vrijeme Skenderbega Crnojevića (1514—1528) bila je posebni sandžak, a iza toga je bila ponovo priključena skadarskom sandžaku. Turci su držali u svojim rukama svu Boku osim Kotora, Perasta i Budve.^e Grbalj su zauzeli 1497, i on je ostao u njihovim rukama do 1715 g., kada je potpao pod mletačku vlast. Za vrijeme kandijskog (1645—1669) i morejskog rata (1685—1699), kada su Crnogorci bili na mletačkoj strani, Turci nisu imali faktičke vlasti nad ovim područjem.^f Turski dokumenti od 1672—1683 (br. 17—23) pokazuju, da je Grbalj poslije kandijskog rata bio i pravno i stvarno pod turskom upravom i to kao nahija crnogorskog kadiluka.

Obzirom da se u turskim zvaničnim dokumentima Grbalj smatra nahijom crnogorskog kadiluka i da se svi sporovi na ovom području rješavaju pred kadijom za Crnu Goru, to iz toga proizlazi da je i Crna Gora u XVII stoljeću bila pod turskom upravom.^g

O položaju Crne Gore za vrijeme morejskog rata J. N. Tomić veli ovo:

»Prema mnogim podacima čisto mletačkog izvora, koji su nam pri ruci, vidi se jasna razlika između mletačko-crnogorskih odnosa na jednoj i tursko-crnogorskih na drugoj strani pre Sulejman pašina izlaska na Cetinje u jesen 1692 i posle toga. Pre tog događaja Mletačka republika smatrala je Crnu Goru za svoju proširenu teritoriju i imala je u njoj pretstavnik svoje vlasti guvernera Zana Grbičića; posle toga pak njene vlasti tamo nestaje, pa i njen uticaj na crnogorska plemena slabi i to utoliko jače ukoliko je slabija ratna akcija prema Arbaniji i u koliko se više primiče kraj Morejskog rata.«^h

Prilikom zaključivanja ugovora o miru između članova hrišćanskog saveza i Porte u Karlovcima 1699, kao i pri utvrđivanju specijalnog ugovora s Portom 1701

^e) Vuk St. Karadžić veli: »Novi i Risan bili su pravi turski gradovi gotovo do svršetka XVII vijeka, a i na južnoj strani Grbalj, Luštica, Krtole, Maine, Pobori, Braići, sve je Turcima harač plaćalo, samo se Paštirovići diče i ponose da to nigda nijesu činili, nego da su se u ta vremena s oružjem otimali i branili. Maine, Pobori i Braići, često su se pod vladom Turskom pribijali uz Crnogorce i s njima zajedno branili se od Turaka; zato se i sad govori da su te tri opštine sastavljale petu crnogorsku nahiju«. (Crna Gora i Boka Kotorska, str. 11).

^f) J. N. Tomić opširno govori o crnogorskom ustanku u početku morejskog rata 1684—85. On citira jedan dokumenat kotorskog providura Zena, u kome se navodi, koja su plemena bila uz Mletačku republiku, koja su bila uz skadarskog sandžakbega, a koja su ostala neutralna. (Letopis Matice Srpske za 1903, sv. III).

^g) To je na osnovu mletačkih izvora dokazivao i J. Tomić (Politički odnos Crne Gore prema Turskoj 1528—1684 g. str. 67—94), a to usvaja i Dr. J. Erdeljanović i veli da je »sve do 1684 godine Crna Gora bila potpuno pod turskom vlašću i u trajnom miru s Turcima«. (Stara Crna Gora, str. 59). Za crnogorskog kadiju on veli ovo: »Opšte je poznato, da je na Cetinju sedeo turski kadija. Jedan je od tih kadija bio iz bajičkog bratstva Medovića. Po njemu se i sad zove jedan deo Cetinja »Medovina« i jedan vis u Bajicama »Kadijina Glavica«. (Isto djelo, str. 59—60). Poznato je također i mišljenje Ilariona Ruvarca, da su »Crnogorska plemena od početka XVI veka pa do kraja XVII veka bila pod Turskim gospodstvom i pod Turskom upravom.« (Montenegrina, Zemun 1899).

^h) J. N. Tomić, Crna Gora za morejskog rata (1684—1699), Beograd 1907, str. 275.

godine Mletačka republika nije polagala nikakva prava na Crnu Goru, nego je ovu priznala kao tursku pokrajinu.¹ I Grbalj je i poslije ovog mira ostao pod turskom upravom.

U većini dokumenata izričito se podvlači, da je Grbaljska nahija carski has (»havassı humâyûn«), kojim upravljaju emini. Isto tako iz dokumenata vidimo da su neke baštine bile filuridžijske i da su plaćale filurijsku pristojbu.^j Druge su bile oslobođene izvjesnih daća zbog toga što su njihovi posjednici radili u grbaljskoj solani, koja je pripadala carskom hasu.^k Iz dokumenta br. 1 vidimo, da je dnevnicu majstora u solani iznosila 1615 godine 14 akči, da je kasnije povišena na 18 akči, a da je 1635 g. bila 20 akči.^l O solani je vodio brigu nazir u Novom. On je postavljao te majstore i određivao im dnevnicu.

Pošto su emini bili upravitelji carskih hasova, to su oni izdavali tapije na zemlje, odnosno baštine, prilikom prodaje ili prelaza na bližnje rođake. Ali su stranke upućivane na sud radi dobivanja i sudske potvrde.^m

Ima slučajeva da tapiju izdaje i nazir Novog.ⁿ Inače naziri su se brinuli o Grbaljskoj solani te su obzirom na to odobravali prodaju (odnosno ustupanja — »tef-viz«) onih baština, koje su bile vezane za službu u solani.^o Ukoliko je bilo kakvog spora oko baštine, stvar je upućivana sudu.^p

Kao naziri (»nazir« — inspektor) u Novom spominju se: Mehmed kapetan (dok. br. 1 od 1615), Abdulkерim sin Mustafin (dok. br. 7 od 1627 i br. 10 od 1630 g.) i Mahmud sin Mehmedov (dok. br. 12 od 1635 g.).

Među dokumentima imamo 14 sudskih rješenja, izdatih od strane crnogorskih kadija, jednu odluku podgoričkog kadije Mehmeda sina Husejnova od 1674 (dok. br. 20) i jedno rješenje kadije za Ridansku nahiju od 1627 (dok. br. 8). Prema dokumentima dužnost crnogorskog kadije vršili su ovi: Ibrahim sin Mehmedov (1616), Mustafa (1620), Ali sin Emrullahov (1621), Ahmed sin Alin (1624), Ramadan (1628), Mustafa sin Ibrahimov (1633), Husejn sin Mehmedov (1637 g. u 3 dokumenta), Ali (1627), Osman (1675) i Jusuf (1683 g. u 2 dokumenta). Kod jednog sudskog rješenja otkinut je gornji dio, na kojem je bila ovjera kadije i njegov lični pečat, te se sa sigurnošću ne može utvrditi njegovo ime. Ali ako uzmemo u obzir da je ovo rješenje datirano sa 28 majem 1672 (dok. br. 17), a da imamo drugo sudsko rješenje od 26 jula iste godine od crnogorskog kadije Ali-je (dok. br. 18), onda se s vjerovatnošću može pretpostaviti, da je navedeno rješenje donio isti kadija.^r

Predmeti sud. rješenja su različiti.

¹) J. N. Tomić, isto djelo, str. 279—80.

^j) Dokumenti br. 5 (od 1624) i 16 (od 1647).

^k) Dokumenti br. 7 (od 1627) i 17 (od 1672).

^l) Dokument br. 12.

^m) Imamo dvije isprave izdane od strane emina: jedno je tapija iz 1623 g. (dokumenat br. 5), izdana od strane Hasana sina Osmanova; a drugo je odobrenje za prodaju jedne njive iz 1708/9 g., izdano od strane emina Omera (dok. br. 24).

ⁿ) Dok. br. 19 od 1672.

^o) Vidi dok. br. 7 od 1627 g.

^p) Vidi dok. br. 10 od 1630 g.

^r) Osim toga imamo jedno nedatirano pismo crnogorskog kadije Hadži Murteza upućeno nekom Ismail-efendiji, u kome ističe da je dužnost crnogorskog kadije preuzeo 5 zulhidžeta, bez naznake godine. U tom pismu on navodi, kako se je bivši kadija Hašim ustezao da mu preda dužnost. U svim navedenim dokumentima Crna Gora se naziva Karadža Dağ, a u ovom pismu Kara Dağ.

Tu se govori o prodaji njive (»bey'«) na mjestu zvanom Rovište (dok. br. 15 od 1637), o prodaji jedne njive od dan i po oranja na mjestu Mornar sa 3 akče harača i dvije motike vinograda bez harača za 520 akči (dok. br. 20 od 1674), zatim o prodaji (»bey' ve tefviz«) baštine sa kućištem i svim nekretninama u selu Pobori sa glavarinom, koja pada na nju, za 30 groša (dok. br. 21 od 1675), te o prodaji »mülk« njive u sinoru sela Lastve, i druge u sinoru istog sela za 20 groša (dok. br. 23 od 1683).

Imamo dvije sudske odluke, u kojima se rješava o nasljedstvu baštine. U dok. br. 23 (od 1683) govori se o ustupanju očeve baštine u selu Dragoniš njegovim kćerima. One su na nju dobile tapiju od grbaljskog nazira Rizvan-age. Na njihovo traženje to im se pravo utvrđuje i sa strane suda.

U jednom rješenju od 1627 g. (dok. br. 8), izdatog od strane kadije za Ridansku nahiju, odbija se traženje kćerke umrlog Vukašina iz sela Bratešić u Grbaljskoj nahiji, da joj se ustupi očeva baština, obzirom da je za njegova života primila islam. U rješenju se navodi, da je Mehmed Kapetan tu baštinu ustupio s tapijom svešteniku Mezalina iz sela Šišić. Na osnovu ove tapije navedenom svešteniku izdao je potvrdu (»temessük«) i nazir Abdulkерim-aga. Kao obrazloženje za odbijanje kćerke ističe se, da prema pravnoj deciziji (»fetva«) musliman nema prava na nasljedstvo iza nemuslimana.

Jednim sudskim rješenjem od 1616 g. (dok. br. 2) utvrđuje se da je Radna iz sela Šišić poklonila svoje sinu Đuri dio baštine, s tim da je on izdržava do njene smrti.

U jednom sudskom rješenju od 1672 g. (dok. br. 18) govori se o sporu u pogledu nepokretne imovine. Neki Redžep iz Novog traži od suda, da mu se ustupi nepokretna »mülk« imovina, koja je po šeriatskom nasljednom pravu (»irs-i šer'i«) pripala njegovoj supruzi iza njenog oca Mustafe sina Abdulahova, a koju drži Staniša sin Lukin iz Grbaljske nahije. Crnogorski kadija odbija traženje navedenog Redžepa, jer je spomenuti Staniša sa svjedocima dokazao, da je to imanje kupio njegov otac prije šest godina za 40 groša.

Iz dokumenta br. 4 od 1621 g. vidimo da sud odbija traženje neke naknade zbog nedostatka dokaza.

Postoje dva sudska rješenja u pogledu miješanja u tuđi imetak. Rješenjem od 1637 g. (dok. br. 13) zabranjuje se miješanje u manastirske zemlje, vinograde i njive, pod prijetnjom globe od 3000 akči. Drugim jednim rješenjem od 1672 g. (dok. br. 17) zabranjuje se pod prijetnjom batinjanja i globom od 4000 akči, da se niko ne smije miješati u imetak Miha sina Marova iz sela Lastve. Navedeni Miho izjavljuje pred sudom, da on daje glavarinu i druge obaveze i da vrši sve što spada na njega prema kadijama, begovima i eminima te da radi u solani.

U sudskom rješenju od 1620 g. (dok. br. 3) govori se o protuzakonitom postupku emina prema Đuri Kovaču iz sela Šišić, te se na osnovu izjava stanovnika sela Dab, Šišić i Sutvara imenovani oslobađa od davanja traženog novca.

Upadaju u oči dvije sudske odluke, u kojima se govori o denuncijama kod turskih funkcionera. U dokumentu br. 6 od 1624 g. Nikola iz sela Bensac tuži se sudu da ga je kod emina denunciраo kovač Đuro sin Vuksanov iz sela Šišić. Pošto imenovani nema dokaza, to se na osnovu izjava trojice knezova, jednog vojvode, jednog sveštenika i drugih utvrđuje da je navedeni Đuro nedužan.

U drugom jednom rješenju od 1637 g. (dok. br. 14) neki Rade Brajova iz sela Bensac podnosi tužbu sudu protiv popa Mezalina, da ga je denunciраo kod nazira Mahmud-age, zbog čega treba da plati 5000 novčane kazne. Pošto tuženi nema dokaza, to je tužba odbijena.

Naročito treba istaknuti jednu sudsku odluku od 1633 g. (br. 11). Stanovnici sela Preradi tuže se sudu, da je od njih uzet zalog na ime krvarine zbog ubistva nekog Andrije, iako su ubice poznate. Sud donosi rješenje da stanovnici ne treba da plaćaju materijalnu kaznu, kad su ubice poznate. Zato jamci ubica ne smiju uznemirivati ostalo stanovništvo, oni zajedno s ubicama odgovaraju u slučaju da im se zalog izgubi. Ako pak budu uznemirivali ostalo stanovništvo, ima da plate svojim sudijama 3000 akči novčane kazne, a svojim zapovjednicima 10.000 akči.

Ovo bi rješenje moglo biti u vezi s krvnom osvetom. Pošto šeriatsko pravo stoji na principu da svak odgovara za svoja djela, to je razumljivo, da se krvna osveta ne može tolerisati pred sudom. Gornje rješenje značilo bi suzbijanje krvne osvete pod prijetnjom visoke novčane kazne. Isto tako pred šeriatskim sudom ne može biti ni mirenja, jer ubica ima da sam iskusi propisanu kaznu.

U vezi s tim htjeo bih da skrenem pažnju na jednu nagodbu pred nazirom u Novom od 1629/30 g. (dok. br. 10). Tu se govori o sporu između Đura Dabešića i Marasina Šteпова iz sela Šišić, ali se ne kaže u čemu je taj spor. Posredstvom ljudi oni su izmireni. To se pred navedenim nazirom konstatuje i ugovara da stranka koja bi se kasnije tužila ima da plati 3000 akči novčane kazne. Nazir im o tome izdaje ispravu, da bi je u slučaju potrebe mogli pokazati. Da li je ovo obična nagodba ili mirenje s krvnom osvetom ne može se utvrditi iz samog dokumenta.

U svim sudskim rješenjima navode se prisutni svjedoci. U 8 sud. isprava svjedoci su samo hrišćani, u dva slučaja su samo muslimani, a u 6 dokumenata navode se kao svjedoci i jedni i drugi.

Na dokumentima br. 8, 13, 14, 15, 19, 21 i 22 napisano je ćirilicom šta je predmet isprave.

Kao što se iz svega gornjega može zaključiti, ovi grbaljski dokumenti pružaju dosta građe za izučavanje istorije ovog dijela našeg primorja. Grbalj kao cjelina bio je carski has, te prema tome nije imao spahija. Sudsku vlast imao je crnogorski kadija, a direktni upravni organi bili su emin i nazir. U Grblju u turskom periodu nije bilo od spahija zavisnih seljaka. Odnos zavisnosti postojao je prije toga od vremena kralja Uroša II, koji je župu Grbalj naročitom poveljom doznačio Kotoru,^s ali je taj odnos zauzimanjem Grblja od strane Turaka ukinut.

U dokumentima među svjedocima nailazimo na knezove, koji su kao narodne starješine imale neku vlast u svojim mjestima i bili veza između turskih organa i naroda. O tome se u ovim dokumentima ne govori. Spominje se i velik broj imena i prezimena.

Važan je podatak, da je Grbalj bio zasebna nahija i da je pripadao Crnoj Gori.

Navedene dokumente iznijećemo u turskom tekstu i prevodu hronološkim redom.

^s) Ivo Stjepčević u svojoj knjizi Kotor i Grbalj (str. 51) veli ovo:

»Kad je kotorska općina postala vlasnicom Grblja i zemljište podijelila među građane, građanima pripadoše težaci, koji se nalažahu na odnosnom zemljištu. Predviđajući da bi silom političkih prilika mogao koji općinski posjed biti izgubljen i opet povraćen, da se izbjegnu eventualne nesuglasice, odredbom 15 jula 1355 odlučuje se: »... ako se dogodi, da nam župa Grbali, Bijela, Ledenice ili koje drugo područje naše općine bude u koje doba djelomično ili u cjelini oduzeto i poslije povraćeno, neka udjeli, utanačeni između nas građana, ostanu, kao što su bili podijeljeni, zajedno s ljudima, i da svaki ostanu na svom udjelu.«

U ovom djelu opširno se iznosi, kako je Kotorska općina postala vlasnicom Grblja (str. 19—30) kao i o seljačkim bunama u Grblju zbog te potčinjenosti Kotoranima (str. 59 i dalje).

Grbaljski dokumenti iz XVII vijeka.

I

12 jula 1615 — Potvrda o postavljenju Voja, sina Andrijina, za majstora grbaljske solane uz dnevnicu od 14 akči, izdana od strane Mehmed Kapetana, nazira u Hercegovom.

Turski tekst glasi:

»Vech-i tahrir-i hurûf budur ki: Griblyan ehalisinden Domko nâm zimmi yevmiye on¹⁾ dört akçe ile Grblyan memlehasında ustager²⁾ iken murd olmağla hidmet hâli kalmagın, yine karye-i mezbûreden Voyo, veled-i Andriya, nâm zimmi tâlib olup bâlâda mestûr yevmiye ile mahall-i memura ustager tâyin olunup madamki hidmetinde kusuru olmiya sâl be sâl mevâcib vech-i meşruh üzre eda oluna. Şöyle ki bir an mahall-i mezbûra hidmetinden hâli ve havasına tâbi olursa def olunup yerine ahar tâyin olunmak kavlıle işbu hurûf ber vech-i temessük ketb olunup yed-i tâlibe vaz olundu, ahardan bir ferd mâni ve müzâhim olmiya.

Tahriren fi evâsit-i şehr-i cumâdel-âhire sene erbein ve işrine ve elf.

Bende

Mehmed Kapudan,
En-nazir Nova.«³⁾

Prevod gornjega je sljedeći:

»Povod pisanju isprave je ovo: Pošto je od grbaljskih stanovnika štice⁴⁾ Domko umro kao majstor u grbaljskoj solani s dnevnicom od 14 akči, te služba ostala upražnjena, to je Vojo, sin Andrijin, iz spomenutog sela tražio, te je uz gore navedenu dnevnicu postavljen za majstora u službi na određeno mjesto. Dokle god u svojoj službi ne bude imao manjkavosti, neka mu se prinadležnosti s godine u godinu isplaćuju na navedeni način. Međutim ako jedan čas izostane od službe na spomenutom mjestu i oda se rasonodi, ima da se odstrani i da se na njegovo mjesto postavi drugi. S takvim ugovorom napisana je ova isprava kao potvrda i izdata molocu. Neka ga niko sa strane ne sprečava i ne ometa.

Pisano sredinom džumadel-ahira 1024 godine.

Sluga

Mehmed Kapetan,
nazir Novoga.«

2

9 decembra 1616 — Sudska isprava izdana od strane crnogorskog kadije Ibrahima, sina Mehmedova, kojom se utvrđuje, da je Vuksanova kći Radna iz sela Šišić poklonila svome sinu Đuri dio baštine, koji joj je pripao iza njenog oca, s tim da je sin izdržava do njene smrti.

Turski tekst glasi (U invokaciji: »Hu« = »On«):

»Al-amr ke-ma zukira fi-hi. Namaka-hu al-fakir Ibrahim b. Muhammed, al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)⁵⁾

¹⁾ Dokumentat je ovdje oštećen, te od riječi »on« (deset) ima samo slovo »n«.

²⁾ Zbog oštećenosti dokumenta od riječi »ustađer« (majstor) ostalo je samo »us«...

³⁾ Na poledini dokumenta nalazi se pečat (»mühür«) navedenog nazira i to tačno nasuprot potpisa. Tako je i kod drugih dokumenata izdanih od strane emina, nazira i drugih službenika.

⁴⁾ Riječ »zimmi« (štice) upotrebljava se za turske podanike nemuslimane (hrišćane i jevreje). Za nemuslimane strane podanike upotrebljava se termin »harbi«.

⁵⁾ U pečatu stoji »Mazhar-i lütf-i Rahim Ibrahim« (Ibrahim koji je počašćen dobrotom Milostivog).

Sebeb-i tahrir-i kitab oldur ki: Karaca Dağ kazasına tâbi Grblan nahiyesinde Şişç nâm karyeden Radna bint-i Vuksan nâm zimmiye mahzar-ı kazada oğlu Gûro veled-i Vuksan muvacehesinde takrir-i kelâm idüp: Babam baştinesinden bir hissa tapu ile almış idim. Hâlen tasarrufumdadır. Mezbûr oğlum Gûroya merkmum baştine hissasını hibe-i sahiha ile hibe eyledim ki beni ölünce besleye. Mezbûr Gûro dahi hibeyi kabûl ve kelimatını tasdik eyledikte, sıhhat-ı hibeye işbu vesika li ecl-it-temessük ketb ve tahrir olunup merkmum Gûro yedine vaz-olundu. El-vâki fi evahir-i zillkade min şuhur-ı sene hams-in ve işrîn ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Ivo veled-i Dano, Rayçiko Nikiçe, Gûro Vuksan, Vule Rayçiko, Pop Rayiç ve gayruhum.«

To u prevodu znači:

»Stvar je kao što je navedeno u ispravi. Napisao ponizni Ibrahim, sin Mehmedov, kadija za Crnu Goru — da im (Allah) obojici oprosti. (Pečat kadije)

Povod pisanju knjige je slijedeći: Štićenica po imenu Radna (Rada), kći Vuksanova, iz sela po imenu Šišić u Grbaljskoj nahiji, koja pripada kadiluku Crna Gora, izjavila je na sudu u prisustvu svoga sina Đure, sina Vuksanova, ovo: Jedan dio očeve baštine dobila sam uz prenosnu pristojbu. Sada je u mom posjedu. Navedeni dio baštine poklanjam valjanim poklonom⁶⁾ svom sinu spomenutom Đuri, s tim, da me hrani dok ne umrem. Pošto je i spomenuti Đuro primio poklon i potvrdio njene riječi, to je u svrhu dokazivanja napisana i sastavljena ova isprava o valjanosti poklona i izdata navedenom Đuri.

⁶⁾ Dogodilo se sredinom zulkadeta 1025 godine.

Svjedoci: Ivo sin Danov, Rajčiko Nikica, Đuro Vuksan, Vule Rajčiko, Pop Rajiç i drugi.«

Kasnije je ova isprava podnesena na uvid i potvrdu crnogorskom kadiji Ali-ji, sinu Emrullahovu, koji je bio na tom položaju iza spomenutog kadije Ibrahima. Taj drugi kadija⁷⁾ stavio je na ispravi ovo:

Yu'tabar-u ma fi-hi 'inde subuihi va 'adem-i munafihi. Namaka-hu al-fakir 'Ali b. Emrullah,⁸⁾ al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)⁹⁾

A to znači: »Važi ono što je u ispravi obzirom da je utvrđeno, a nije osporeno. Napisao ponizni Ali, sin Emrullahov, kadija za Crnu Goru — neka im (Allah) obojici oprosti.« (Pečat)

⁶⁾ Kao što se vidi iz turskog teksta za »poklon« upotrebljen je termin »hibe«. Taj izraz dolazi kod mulka, što bi moglo značiti da je taj dio baštine, koji majka poklanja svom sinu, u njenom potpunom vlasništvu. Međutim, ona sama izjavljuje pred sudom da je taj dio baštine dobila iza smrti njenog oca uz prenosnu pristojbu zvanu »tapu«. Ta se pak pristojba uzimala pri prenosu mirijske zemlje, bilo prilikom prodaje mir. zemlje ili smrti njenog posjednika. Pošto posjednik ove zemlje po turskom zakonu nije smatran njenim vlasnikom (»malik«) nego samo uživaocem ili posjednikom (»mutasarrif«), to je on nije mogao ni pokloniti u pravom smislu, nego je zapravo mogao besplatno ustupiti to svoje pravo uživanja, za što postoji maročiti termin »meccanen ferag«. Upotreba izraza »hibe« u gornjoj ispravi dolazi vjerovatno zbog toga što u baštini koja se poklanja ima i mulkovnih predmeta, kao što su zgrade i oruđa.

⁷⁾ Od ovog kadije imamo ispravu br. 4 od 1621. god. Napominjem da na svim sudskim odlukama potvrda kadije i njegov pečat (»mühür«) stoji iznad odluke, a imena prisutnih svjedoka ispod. Na isti način potvrda kasnijeg kadije stavljena je iznad potvrde prvog, koji je ovu ispravu izdao. Kadije mjesto potpisa stavljaju pečat sa svojim imenom.

⁸⁾ U tekstu je izostavljen prvi dio ove složenice, tj. riječ »Emr«.

⁹⁾ U pečatu stoji »Ali b. [Emr]ullah, el-fakir ila al-melik al-vasik« (Pouzdanom gospodaru ponizni Ali sin Emrullahov).

3

20 marta 1620 — Izvod iz sudskog registra crnogorskog kadije Mustafe, prema kojem se Đuro Kovač iz sela Šišić oslobađa davanja globe, a na osnovu izjava stanovnika sela Dub, Šišić i Sutvara.

Tekst toga izvoda glasi:

»Suratun mankula 'an al-asl bi ma'rifa al-fakir iley-hi subhâne-hu va ta'âla Mustafa al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'an-hu. (Pečat imenovanog kadije)¹⁰⁾

Vech-i tahrir-i suret-i sicil budur ki: Odube nâm karyeden Gûro Maiç ve Istepo Perjiçe ve Gûro Petriç, ve Şişîç nâm karyeden Isveto ve Petro, ve Sutvaradan Rade Brayan ve Rado Brano ve sâir ehâli-i karye meclis-i şer'ide Şişîç nam karyeden işbu bâis-sicil Gûro Kovaç nâm zimmî mahzarında şöyle takrir-i kelam eylediler ki: Târih-i kitaptan mukaddem emînimiz Pop Vuksan nam zimmînin on beş gurusluk şerabini için mezbûr Gûro Kovaç anda yoğken ve sucu günahı yoğken bize şerab akçesiçün mezbûr Kovaçdan . . . . yine [taleb] eyledi, taleb ideriz şer'i ile alverilmesini taleb ederiz dediklerinde, emin-i mezbûrun akvâl-ı fasidesi ile aldığı cerimeyi ve içdiği şerabı mezbûr Kovaç Gûronun alakası olmayup bâd-elyevm merkûm Gûro Kovaçdan zikr-olunan akçe taleb olunmamak için beraet-i zimmetine hükm-olundu.

Tahriren fi evâsit-i rebi-il-ahir sene tis'in ve işrine ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Knez Maro Niko an karye Mayine, Knez Voyo, Vuçeta Aleksa Očenikten, Vuk Pero, Niko Kovaç, Rade Brayan.«

Ovo u prevodu glasi:

»Izvod uzet iz originala sa znanjem uzvišenom Allahu poniznog Mustafe, kadije za Crnu Goru — neka mu (Allah) oprosti. (Pečat kadije)

Povod pisanju izvoda iz sudskog registra je ovo:

Đuro Majić, Stepo Pržica i Đuro Petrić iz sela zvanog Dub, te Sveto i Petar iz sela zvanog Šišić, zatim Rade Brajan i Rado Brano iz Sutvare i ostali seljaci izjavili su na šeriatskom sudu u prisutnosti štićenika po imenu Đuro Kovač iz sela Šišić, koji je bio povod za ovaj registar (izvod iz registra), slijedeće:

Prije pisanja ove isprave naš je emin za 15 groša vina štićenika po imenu Popa Vuksana tražio novac za njegovo vino od Đure Kovača, iako Đuro Kovač nije bio kod njega te iako na njemu nema krivice. Tražimo, da se to uzme po zakonu. Obzirom da oni tako vele, pošto navedeni Đuro Kovač nema nikakve veze s novčanom kaznom, koju je uzeo spomenuti emin na osnovu neopravdanih riječi, niti s pićem, što ga je on popio, to je donesena presuda o njegovom oslobodenju od svake odgovornosti, da se od navedenog Đure Kovača ne bi tražio spomenuti novac.

Pisano sredinom rebiul-ahira 1029 godine.

Prisutni svjedoci: Knez Marko Niko iz sela Majine, Knez Vojo, Vučeta Aleksa iz Očenika, Vuk Pero, Niko Kovač, Rade Brajan.«

4

16 oktobra 1621 — Sudska odluka crnogorskog kadije Ali-je, sina Emrullahova, prema kojoj Lazar, sin Domkov, traži od Slavka, sina Jovanova, iz sela Bukovika u Grbaljskoj nahiji neku oštetu za livadu njegove majke. Ali pošto to ovaj odbija, a tužitelj nema dokaza, to se tužba odbija.

¹⁰⁾ U pečatu je napisano: »Hasbiy-Allah... abdu-hu Mustafa« (Dosta je meni Allah, njegov rob Mustafa).

Ovo je tekst te odluke:

»Al-amr ke-ma zukira fi-hi. Namaka-hu al-fakir iley-hi subhane-hu 'Ali b. Emru'llah, al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)⁴¹⁾

Sebeb-i tahrir-i hurûf oldur ki: Havass-ı humâyûn Grblan nahiyesinde Bukovik (?) nâm karye sâkinlerinden Islavo veled-i Yovan nâm kimesne meclis-i şer'-i şerife ge'ûp Lazar veled-i Domko nâm zimmi mahzarında takrir-i kelâm ve ta'bîr-i merâm idüp mezbûr Lazar benden validesinin çayırı için bir çoka dolma (dolama) taleb eder. Mezbûr Lazarın validesi ile benim alâkam yoktur. Rizk emlâkin kim yedi ise versin, deyu cevab virüp muddei mezbûrun da'vasına muvafik beyyine taleb olundukta bir vecihle cevaba kâdir olmayup mezbûr Lazarın da'vası şer'i olmayup merkum Islavonun beraet-i zimmetine hüküm birle işbu hurûf li ecl-it-temessük ketb ve tahrir olundu ki vakt-i hacette müzekkir-i ma cera ola.

Tahiren fi evahir-i şehr-i zilcade sene selâsin ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Istipo Knez, Pop Latko, Yovan Istepan, Peko Peyo, Gûro Andriya, Peko Gûriç, Peko Maro ve gayruhum.«

Prevod je slijedeći:

»Stvar je kao što je navedena u ispravi. Napisao uzvišenom Allahu ponizni Ali, sin Emru'llahov, kadija za Crnu Goru — neka im (Allah) obojici oprosti. (Pečat kadije)

Povod pisanju isprave je ovo: Čovjek po imenu Slavo, sin Jovanov, stanovnik sela zvanog Bukovik u Grbaljskoj nahiji, koja spada u carski has, došao je na časni šeriatski sud i pred štićenikom po imenu Lazarom, sinom Domkovim, izjavio je i izložio slijedeće: Spomenuti Lazar traži od mene za livadu njegove majke jednu dolamu od čohu. Ja nemam nikakve veze s majkom navedenog Lazara. Ko je pojeo njenu nepokretnu imovinu, taj neka daje. Talko je odgovorio. Kada je zatražen dokaz, koji bi se podudarao s tužbom spomenutog tužioca, ovaj nije mogao dati odgovora nikako. Prema tome tužba spomenutog Lazara nije zakonita, te je donesena odluka, kojom se oslobađa spomenuti Slavo. Uz to je napisana i sastavljena ova odluka u svrhu dokaza, da bi u slučaju potrebe mogla poslužiti kao pödloga za ono što je bilo.

Pisano sredinom mjeseca zulkadeta 1030 godine.

Svjedoci: Stipo Knez, Pop Latko, Jovan Stepan, Peko Pejo, Đuro Andrija, Peko Đurić, Peko Maro i drugi.«

5

11 decembra 1624 — Emin carskih hasova u Grbaljskoj nahiji Hasan izdaje tapiju na baštinu, koja je ostala upražnjena iza Mirčeta i Stepa iz sela Šišić, njihovoj braći Đuru, Peru i Vučeti s tim, da svake godine daju filuriju.

Turski tekst glasi:

»Vech-i tahrir-i hurûf budur ki: Havass-ı humâyûndan olup Grblan nahiyesinde Şişic nâm ikaryeden Mirçeta ve Istepo, veledan-i Domko, nâm zimmi murd olup tassarruflarında olan baştineleri bi haseb-il-kanun müstahakk-ı tapu olmağın, yine mezbûrun karındaşları Gûro ve Pero ve Vuçeta nâmün zimmi tapuya talib ve ragîb (olup) hazane-i amireye isal için yedlerinden resm-i tapu (ahz) olundukta zikr-olunan

⁴¹⁾ Vidi napomenu 7 i 9.

baštine cemî-i tevâbi' ve levâhikiyle mezbûrlara tefviz (olunup), madamki sal be sal rûsûm-ı filurisin eda eyleyeler, keyfe ma yeşa mutasarrıf olmak için yedlerine işbu tapunname vaz'-olundu ki hâkim efendi hazretleri hüccet-i şer'iiyesin ihsan eyleyeler.

Tahriren fi evahir-i safer-ül-muzaffer sene 1034.

El-fakir,
Hasan, emin.«¹²⁾

To u prevodu znači:

»Povod pisanju isprave je ovo: Pošto su umrli štićenici po imenu Mirčeta i Stjepo, sinovi Domkovi, iz sela zvanog Šišić u Grbaljskoj nahiji, koja spada u carski has, te pošto je njihova baština, koja je bila u njihovu posjedu, potpala po zakonu pod tapiju, to su braća spomenutih štićenici po imenu Đuro, Pero i Vučeta tražili i molili, da im se izda uz prenosnu pristojbu. I pošto je od njih uzeta prenosna pristojba radi dostavljanja carskoj blagajni, spomenuta je baština ustupljena spomenutim sa svim pripadajućim objektima. Dokle god oni budu iz godine u godinu davali za nju filurijsku pristojbu, mogu s njom (baštinom) raspolagati kako hoće, za što im je izdata ova tapija. Prema tome neka i njegova visost gospodin sudija izvoli izdati šeriatsku ispravu.

Pisano krajem safera, pobjedonosnog, 1034 godine.

Ponizni,
Hasan, emin.«

6

18 aprila 1624 — Sudska odluka crnogorskog kadije Ahmeda, sina Alina, kojom se odbija tužba popa Nikole iz sela Bensaca protiv kovača Đura, sina Vuksanova, da ga je ovaj navodno denuncirao kod emina.

»Al-amr ke-ma cera. Harrara-hu afkar al-vera Ahmed b. 'Ali, al-kâdi bi Karaca Dağ 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)¹³⁾

Sebeb-i tahrir-i hurâf budur ki: Karaca Dağ kazasında havas¹⁴⁾ Grblan nahiyetine tâbi' Bensak nâm [karye ehâlisinden]¹⁵⁾ Pop Nikola, yine nahiyeye-i mezbureden demirci Gûro veled-i Vuksan nâm [zimmî]¹⁶⁾ Şişic nâm karyeden olup mezbûru mahfil-i kazaya ihzar ve mahzarında takrir-i da'va idüp: Mezbûr Gûro beni Emine gamz-idüp ki bir kızın başına kendü papas takyasın geçürüp bin akçe cerimeyi almıştır, bana zulüm ve gadr-olmuştur. Gammaz Gûrodan sual olunup ecri olunmasın taleb ederim, dedikte, gibb-es-sual ve-l-inkâr, muddei-i mezbûrden beyyine taleb olunduktâ ityân-ı beyyineden izhar-ı acz idüp tahlif olsun dedikte, mezbûr Gûro zikr-olunan gammazlıktan bî haber olmağıyla yemin-billâh »Ellezi enzele-l-incile 'ala 'İsa, 'aleyhis-selam«, eylemeğın, yine karye ehâlisinden Knez Voyo, Knez Niko, Knez Andriya ve Grdan Voyvoda, Pop Radiç ve sairleri dahi mezbûr Gûronun iyiliğine şahadet eyledikleri ecilden ma vekaa bi-t-taleb ketb olunup yed-i talibe vaz' ve def'-olundu.

Tahriren fi evâhir-i cumadel-ahire min şuhur-i sene selasin ve selasine ve elf.

Şuhûd-ül-hâl: Vasko veled-i Vuksan, Istepo veled-i Istepan, Ivan veled-i Kovaç, Gûro veled-i Mainiç, Rade veled-i Brayan, Pero veled-i Domko, Vuko veled-i Damyan, Nikiçe veled-i Kovaç ve gayrum.«

¹²⁾ Na poledini nasuprot ovoga potpisa stavljen je pečat, u kome je napisano: »Raci-i lütf-i Rahman, Hasan b. Osman« (Molilac pomoći Milostivog, Hasan sin Osmanov).

¹³⁾ U pečatu stoji: »Ya 'âlimen bi hâli, bende Ahmed b. 'Ali, aleyke ittikâli«, što u prevodu znači: »O ti, koji znaš moje stanje, oslanjam se na te, ja (rob) Ahmed sin Alin«.

¹⁴⁾ Kao i u drugim dokumentima, mjesto »havas« trebalo bi da stoji: »havass-ı humayun«.

¹⁵⁾ Ovdje je dokumenat oštećen. Dodatak je moj.

¹⁶⁾ Isto.

Prevod:

»Stvar je kao što slijedi u ispravi. Napisao najponizniji Ahmed, kadija za Crnu Goru — neka im (Allah) obojici oprost. (Pečat kadije)

Povod pisanju isprave je ovo: Pop Nikola iz sela zvanog Bensac, koje pripada Grbaljskoj nahiji, koja je carski has, a koja se nalazi u Crnogorskom kadiluku, doveo je pred sud štićenika iz spomenute nahije kovača po imenu Đuru, sina Vuksanova, koji je iz sela zvanog Šišić, te je u njegovoj prisutnosti izložio svoju tužbu: Spomenuti Đuro mene je denuncirao kod Emina, da sam navodno stavio svoju sveštenu kapu na glavu jednoj djevojci, te je uzeo od mene 1000 akči novčane kazne. Mene je nanijeta nepravda i šteta. Tražim, da se denuncijant Đuro ispita i kazni. Pošto je on to rekao, te izvršeno ispitivanje i dat negativan odgovor, zatraženo je od spomenutog tužioca da podnese dokaz. On nije bio u mogućnosti iznijeti dokaz, nego je rekao da se zakune. Nato se je spomenuti Đuro zakleo Bogom »koji je poslao indžil (evanđelje) Isatu (Isus) — neka je na njeg spas,« da ništa ne zna za navedenu denunciju. I stanovnici sela Knez Vojo, Knez Niko, Knez Andrija, Grdan Vojvoda, Pop Radić i drugi posvjedočili su za spomenutog Đuru da je dobar, te je na traženje napisano kako stoji i predato molioocu.

Napisano koncem džumadel-ahira 1033 godine.

Svjedoci: Vasko sin Vuksanov, Stepo sin Stefanov, Ivan sin Kovačev, Đuro sin Mainića, Rade sin Brajanov, Pero sin Domkov, Vuko sin Damjanov, Nikica sin Kovačev i drugi.«

7

1 februara 1627 — Potvrda izdana od strane nazira u Hercegovom Abdulkerima, sina Mustafina, nekom svešteniku kao dokaz, da on ima pravo na baštinu, koja je ostala iza Vukašina iz sela Bratešić, a koju je on uzeo uz prenosnu pristojbu. odbija se traženje Vukašinove kćeri, jer je za života očeva primila islam.¹⁷⁾

Tekst glasi:

»Vech-i tahrir-i hurûf budur ki: Grblan nahiyesinde Brateşic nam karye sâkinlerinden Vukaşin nâm zimmî kızı Grahovada hidmetkârlığa varup babası Vukaşının hâl-i hayatında imâne gelüp mezbur Vukaşin murd oldukta baştinesi bilâ rûsûm ve memleha hidmeti hâli ve muattal kalmağıyle Nova mukataası nazır, Mehmed-beye mîrî tarafından Papas veled-i Vuk nâm zimmîye tefviz eyleyüp yigirmi beş sene mâlikâne mutasarrıf iken ve memleha-i padişahî hidmetini eda ederken mezbur Vukaşinin kızı Kerime hatun tasarrufuna mâni olup huzurumuzda da'va idüp ve aralarına muslihûn tavassut olunup cümle ehali-i karye ve ehali-i Grblan şhadet eylediler ki mezbur hatun babası sihhatında imâne geldiğine deyu zimmiden muslimana mirâs düşmeyüp yedinde olan temessükât mucebince mezkûr baştine mutasarrıf olmak için canib-i mîrîden yedine işbu temessük vaz'-olundu, vakt-ı hacette ibraz eyleye.

Tahiren fi evâsıt-i cumadel-ula sene sittin ve selâsine ve elf.

El-fakir

Abdulkerim

En-nazir Nova.«¹⁸⁾

¹⁷⁾ Na vrhu ove isprave napisano je ćirilicom »Kćer Vukašinova prela s popom«.

¹⁸⁾ Na mjestu ovoga potpisa na poledini stavljen je pečat s tekstem: »Abdulkerim b. Mustafa«.

Prevod:

»Povod pisanju isprave je ovo: Kći šticeinika po imenu Vukašina, stanovnika sela zvanog Bratešić od Grbaljske nahije, zaposlila se je kao služavka u Grahovu i za života svoga oca Vukašina primila islam. Kada je spomenuti Vukašin umro, ostala je njegova baština bez pristojbi, a služba u solani upražnjena i napuštena, te je nazir novske mukata-e Mehmed-beg u ime fiskusa istu ustupio svešteniku, sinu Vukovu. Ali i pored toga što je on nju posjedovao 25 godina kao pravi posjednik i vršio dužnost u carskoj solani, počela je da ga ometa u njegovu posjedu žena Kerima, kći spomenutog Vukašina. Ona je preda mnogim iznijela svoju tužbu, a posredovali su između njih i ljudi radi izmirenja. Svi stanovnici sela kao i stanovnici Grblja posvjedočili su da je navedena žena primila islam, dok joj je otac bio još u zdravlju. A pošto nasljedstvo iza nemuslimana ne pripada muslimanu, to se od strane fiskusa izdaje ova potvrda da može posjedovati (uživati) spomenutu baštinu u smislu isprava, koje ima u ruci, da bi je prema potrebi mogao pokazati.

Pisano sredinom džumadil-ula 1036 godine.

Ponizni
Abdulkerim,
nazir Novoga.«^{18a)}

8

15 juna 1627 — Sudska odluka izdana od strane Saliha, sina Mustafina, kadije za Ridansku nahiju, kojom se odbija traženje kćerke umrlog Vukašina iz sela Bratešić, da joj se ustupi očeva baština, obzirom da je za njegova života primila islam. Navedena je nastanjena u Grahovu u Ridanskoj nahiji.¹⁹⁾

Turski tekst ove odluke glasi:

»Al-sahh al-mazkûr ke-ma huva al-mastûr. Namaka-hu al-fakir Salih b. Mustafa, al-mavla bi Nahiye Rigân — 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)²⁰⁾

Rigân nahiyesinde Grahova nam karye sâkinelerinden Kerime bint-i Abdullah nâm hatun meclis-i şer'-i şerife hazıra olup Bratešić nâm karye sâkinelerinden Papas Mezalin nâm zimmî ihzâr (idüp) bi-l-muvacehe takrir-i dâva kılup dedi ki: Bratešić nâm karyede babam Vukašin baštine(sin) tasarruf eder şer'ile sual olunup ihakk-ı hak olunmasın taleb ederim, dedikte mez(bûr) papastan sual olundukta cevab virüp dedi ki: Babamdan kalup Mehmed kapudandan tapuname ile iştirâ edip-dururuz. Yedinde olan tapunamesine nazar olundukta, mem(hûr) ve mahtûm Mehmed kapudanın tapunamesi mucebince nâzir-ul-ahvâl Abdulkerim aganın dahi temessükün ibraz idüp ve cemian ehali-i karye edayi şehadet kılup dediler ki: Mezbûre Kerime babası sağığında musliman olmuştur. Şehadetleri hayyiz-ı kabûlde vâki olup fetvay-ı şerife mucebince zimmîden muslimana miras yoktur, deyu mezbûre Kerime men-olunup ke-ma kân mezkûr baštinei Papas Mezalin mutasarrif olmak için hükm-olunup talebiyle yedine işbu hurûf vaz-olunup vakt-i hacette ihticac edine.

Cera zalik ve hurrirre şevval-el-mukerrem senete sittin ve selasine ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Baba Omer Subaşı, Durak Ali Baba, Ali Mehmed, İbrahim Hasan Kethüda, Bekir Suleyman Kethüda ve gayruhum.«

^{18a)} Na ovom dokumentu pri vrhu iznad turskog teksta napisano je: »Kćer Vukašinova prela s popom«.

¹⁹⁾ Ovaj je dokumenat s lijeve strane nešto oštećen. Zbog toga sam morao dopuniti turski tekst na tim mjestima.

²⁰⁾ U pečatu je napisano: »Raci-i lütf-i Huda, Salih b. Mustafa« (Moli milost Boga Salih sin Mustafin).

Prevod:

»Ova potvrda odgovara onom, što je zavedeno. Napisao ponizni Salih, sin Mustafin, sudija za Ridansku nahiju — neka mu (Allah) oprost. (Pečat kadije)

Žena po imenu Kerima, kći Abdullahova, nastanjena u selu zvanom Grahovo u Ridanskoj nahiji, pristupila je časnom šeriatskom sudu i dovela štićenika po imenu popa Mezalina, nastanjenog u selu zvanom Bratešić, te u njegovoj prisutnosti izložila svoju tužbu i rekla ovo: Moj otac Vukašin posjedovao je baštinu u selu zvanom Bratešić. Tražim da se stvar ispita i da se pravda izvrši. Kada je ona to rekla, te upitan spomenuti sveštenik, on je odgovorio i rekao ovo: Ostala nam je iza oca i mi je držimo na osnovu toga, što smo je kupili sa tapijom od Mehmeda kapetana. Kada je pregledana tapija, koja se nalazi u njegovoj ruci, on je pokazao i potvrdu nazira Abdulkerim age, koja je izdata na osnovu tapije s pečatom Mehmed kapetana. I svi stanovnici sela su posvjedočili i rekli da je spomenuta Kerima postala muslimanka dok joj je otac bio još u zdravlju. Pošto su njihova svjedočanstva takva da ih treba usvojiti, te pošto prema časnoj pravnoj deciziji musliman nema prava nasljedstva iza nemuslimana, to se odbija spomenuta Kerima. Donesena je odluka da spomenutu baštinu uživa — kao što je i bilo — sveštenik Mezalin. Na njegovo traženje izdaje mu se ova isprava, da bi se u slučaju potrebe mogao pozvati na nju.

To je bilo i napisano časnog ševala 1036 godine.

Svjedoci: Baba Omer Subaša, Durak Ali Baba, Ali Mehmed, Ibrahim Hasan Kethuda (čehaja), Bekir Sulejman Kethuda i drugi.«^{20a)}

9

3 juna 1628 — Sudska odluka crnogorskog kadije Ramadana, kojom se zabranjuje Stepa, sinu Nikinu, iz sela Prijeradi, da se miješa u baštinu i ostali posjed Ruže, kćeri Đurine, obzirom da je sudski utvrđeno, da je to njoj ostavio njen sin na čuvanje.

Turski tekst glasi:

»Al-amr ke-ma zulkira fi-hi. Namaka-hu al-fakir iley-hi subhâne-hu Ramadan al-mavla bi Karaca Dağ hilafeten — 'afa 'anhu. (Pečat kadije)²¹⁾

Sebeb-i [tahrir-i hurûf budur ki]:²²⁾

Grblan nahiyesine tâbi' Şişiç nâm karye sâkinelerinden Ruja bint-i Gûro nâm (zimmiye) Prerad nâm karye sâkinelerinden Istepo veled-i Niko nâm zimmi muvacehesinde bast-ı kelâm id[üp dedi ki]: Oğlum Yovo deryaya gittiği zamanda taht-ı tasarrufunda olan baştinesin ve bağ ve bakçesin [emanet vaz'] eylemiştir. Mezbûr zimmi tasarrufuma mâni'dir, men' ve def'-olunmasın taleb iderim, dedikte (mezbûr Istepo) dedi ki: Mezbûr zimmi baştinesin emanet vaz'-eylememiştir, deyu cevab vermeğin, mezkûr zimmiyeden da'vasına mutabık beyyine taleb olundukta, Gûro veled-i Vuksan ve Istepo veled-i Niko eday-ı şehâdet idüp şehâdetleri hayyiz-ı kabûlde vâki' olicak beraet-i zimmetine hükm-olunup mezbûr zimmi da'vadan men'-olunup eğer dahl-iderse Emîne üç bin akçe cürme müstahik olmak için yedine vaz' ve def'-olundu ki vakt-ı hacette ibraz idüp ihticac edine.

^{20a)} Na poledini ovog dokumenta napisano je ovo: »Kako se prela kći Vukašinova s popom Mezali za baštinu ota joj se po tur... sudu neda ništ...«

²¹⁾ U pečatu stoji: »Hasbiy-ellah, bende Ramadan...« (Meni je dosta Allah, ja (sluga) Ramadan).

²²⁾ Na označenim mjestima dokumenat je oštećen. Tekst u zagradama dodat je s moje strane prema smislu.

Tahriren fi evâhir-i ramadan sene seb'in ve selasîne ve elf.
 Şuhûd-ül-hâl: Mustafa b. Abdullah, Niko, ..., Vasko Pop, Niko . . . .,
 Maro Yovan ve gayruhum.«

Prevod:

»Stvar je kao što je zavedena u ispravi. Napisao uzvišenom Allahu ponizni Ra-
 madan, sudija za Crnu Goru — neka mu (Allah) oprost. (Pečat kadije)

Povod pisanju isprave je ovo: Štićenica po imenu Ruža, kći Đurina stanovnik
 sela zvanog Šišić, koje potpada pod Grbaljsku nahiju, u prisutnosti štićenika po ime-
 nu Stepa, sina Nikina, stanovnika sela zvanog Prerad, izjavila je i rekla ovo: Kada
 je moj sin Jovo otišao na more, ostavio mi je na čuvanje svoju baštinu, koju je
 imao u svom posjedu. Navedeni štićenik ometa me u posjedu. Tražim da se spriječi
 i odstrani. Kada je ona to rekla, (spomenuti je Stepo) rekao ovo: Navedeni štićenik
 nije ostavio svoju baštinu na čuvanje. Pošto je on dao takav odgovor, te zatraženo
 od navedene štićenice, da podnese dokaz, koji odgovara njenoj tužbi, posvjedočili su
 Đuro sin Vuksanov i Stepo sin Nikin. Obzirom da su njihova svjedočanstva takva da
 se mogu primiti, to je donesena presuda o njenom oslobođenju od odgovornosti, a
 spomenuti se štićenik odbija od tužbe. Ako se bude mijesao, Eminu ima dati 3000 akči
 novčane kazne. U tom cilju njoj se izdaje ova isprava, da bi je u slučaju potrebe mo-
 gla pokazati i na nju se pozvati.

Napisano krajem ramazana 1037 godine.

Svjedoci: Mustafa sin Abdullahov, Niko . . . ., Vasko Pop, Niko . . . ., Maro Jovan
 i drugi.«

10

1629—1630 — Mirenje izvršeno pred nazinom Abdullahom, sinom Mustafinim,
 između Đura, sina Dabešića, iz sela Šišić i Mara, sina Stepina iz sela Bratešić u Gr-
 baljskoj nahiji, s tim da onaj koji podigne tužbu ima da plati 3000 akči globe.

U turskom tekstu stoji ovo:

»Vech-i tezkire budur ki: Grblan nahiyesinde Şişic nâm karyeden Gûro veled-i
 Dabbeşiç yine Brateşiç nâm karyeden Maro veled-i Istepo nâm zimmî ile da'vaları olup
 ve mabeynlerine muslihun tavassut olunup mezbûr zimmîleri islah eylemişlerdir. Mez-
 bûr zimmîlerden her kangisi da'vaya şuru' iderse üç bin akçe cürme müstahik olmak
 için kavil olundu, vakt-i hacette ibraz eyleye. Tahriren fi sene 1039.

El-fakir

Abdulkerim-aga,

En-nazir Nova.«²³⁾

Prevod:

»Povod pisanju isprave je ovo: Đuro, sin Dabešića, iz sela zvanog Šišić od Gr-
 baljske nahije i štićenik po imenu Maro, sin Stepin iz sela zvanog Bratešić imali su
 spor, te su između njih posredovali ljudi u cilju mirenja pa ih izmirili. Koji god od
 navedenih štićenika otpočne s tužbom, ugovoreno je da ima da dade 3000 akči novča-
 ne kazne, što može u slučaju potrebe da pokaže.²⁴⁾

²³⁾ Na poledini nalazi se pečat, u kome je u sredini napisano: »Abdulkerim b. Mustafa«, a
 i oko toga ima teksta, ali je blijedo i ne može se pročitati.

²⁴⁾ Interesantno je, da kod ove nagodbe nije naveden predmet spora. Ne može se sa si-
 gurnošću reći, ali bi moglo biti, da je po srijedi mirenje.

Napisano 1039 godine.

Ponizni
Abdulkerim-aga,
nazir u Novom.«

11

17 novembra 1633 — Prepis iz sudskog registra crnogorskog kadije Mustafe, sina Ibrahimova, u kome se navodi, kako se stanovnici sela Prijeradi tuže, da su dali zalog povodom ubistva Andrije, sina Lumarova, iako su ubice poznate. Sud rješava, da im jamci namire štetu, ako im se zalog izgubi.

Turski tekst glasi:

»Haza surat al-sicil vaka'a 'indi, Harrara-hu al-fakir Mustafa al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'an-hu. (Pečat kadije).²⁵⁾

Bais-i suret-i sicil oldur ki: Karaca Dağ kazasına tâbi' Prerad nâm karye ehali bi-esrihim meclis-i şer'-i şerife gelüp yine karye-i mezbûre sâkinlerinden Dane (?) veled-i Toma nâm zimmî muvacehesinde iddia idüp dediler ki: Bundan akdam Andre veled-i Lumar nâm zimmî katl-eyledikleri ma'lûm ve müsbet iken dem-i diyet için cümlemizden rehin alınmıştır. Sual olunup ihkak-ı (hak) olunmasın taleb ideriz, dediklerinde filvâki' kâtiller ma'lûm iken sayır ehalinin asla ve kat'a cerimeye müstahik olmadıkları kayd-ı sicil olunmuştur ki kâtîlân-ı mezbûranın kefilleri olan Güre veled-i Luka ve Mâre veled-i Radoye nâm zimmîler sayır ehali rencide etmeyeler. Eğer rehinlerin zayi' iderlerse, kâtiller ve kefiller tazmin idüp ve sayır ehali rencide ve remide iderlerse hakimlerine üç bin ve zâbitlerine on bin akçe cerime vereler hükm-olunduğu ecilden işbu hurûf ketb-olunup bi-günah olan fukaranın yedlerine vaz'-olundu.

Tahriren fi evâsıt-ı cumadel-ula sene 1043.

Şühûd--ul-hâl: Hacı Mustafa an kal'a-i Resne, Ahmed b. Hacı Ömer an kal'a-i mezbûr, Dur Ali an Saķevçe el-muhdır ve gayruhum min-el-hadirûn.«

Prevod:

»Ovo je prepis registra koji se nalazi kod mene. Napisao ponizni Mustafa, kadija za Crnu Goru — neka mu (Allah) oprosti. (Pečat kadije)

Povod za prepis iz registra je sljedeći: Svi stanovnici sela Prerad, koje potpada pod Crnogorski kadiluk, došli su na časni šeriatski sud i u prisutnosti štićenika po imenu Dana, sina Tomina, stanovnika navedenog sela, podnijeli su tužbu i rekli ovo: I pored toga što je poznato i utvrđeno, da su ubili štićenika po imenu Andriju, sina Lumara, od svih nas uzet je zalog za krvarinu. Tražimo da se stvar ispita i da se zadovolji pravda. Pošto su to oni rekli, zavedeno je u registar, kada su ubice poznate, da ostali stanovnici nikako i nipošto ne treba da daju novčane kazne. Prema tome jamci navedene dvojice ubicâ štićenici po imenu Đuro sin Lukin i Mare sin Radoja neka ne uznemiravaju ostalo stanovništvo. Ako izgube njihov zalog, treba ubice i njihovi jamci da naknade štetu. A ako budu uznemirivali ostalo stanovništvo, ima da dadu njihovim sudijama 3000, a njihovim komandantima 10.000 akči novčane kazne. Pošto je tako donesena presuda, napisana je ova isprava i predana sirotinji, koja nema nikakva grijeha.

Napisano sredinom džumadel-ula 1043 godine.

Svjedoci: Hadži Mustafa iz tvrđave Risan, Ahmed sin Hadži Omerov iz navedene tvrđave, Dur Ali iz Saķevice, muhzir, i drugi prisutni.«

²⁵⁾ U pečatu napisano je ovo: »Mazhari feyzi Rahim, Mustafa b. Ibrahim« (Mustafa sin Ibrahimov, koji je nagrađen blagodatni Milostivog).

12

18 februara 1635 — Nazir u Novom Mahmud, sin Mehmedov, izdaje potvrdu Jovanu i Vojinu, koji su postavljeni kao majstori u Grbaljskoj solani uz dnevnicu od 20 akči, obzirom da je majstor Pero, sin Domkov, koji je imao dnevnicu od 18 akči, napustio posao.

Turski tekst glasi:

Vech-i tahrir-i hurûf budur ki: Grblan memlehasında Senekos nam mahalide yevmi on sekiz akçe ile ustager olan Pero veled-i Domko nâm kimesne ustagerlik hidmetinde kusuru yoğken postasın ki suyu harabe muşrif idüp postası ibtal kalup hidmetine kâdir olmayup ustagerliginden feragat idüp yerine işbu rafiân el-hurûf Yovan ve Vojin nâm kimesneler ustagerlik hidmetine kâdir olup iki akçe hidmetleri mukabelesinde tarakki zam- olunup memleha-i merkumede yevmi yiğirmişer akçe ulûfe merkumâna taahhud olunup yedlerine işbu hurûf vaz'-olundu.

Tahriren fi şehr-i ramadan-il-mubarek sene 1044.

El-fakir

Mahmud, En-nazir Nova.«²⁶⁾

Prevod:

»Povod pisanju isprave je ovo: Jedan po imenu Pero, sin Domkov, majstor u Grbaljskoj solani na mjestu zvanom Senekos uz dnevnicu od 18 akči, i pored toga što nije imao nikakve manjkavosti u svom poslu, pokvarila se je njegova posta, tj. voda. Pošto mu je posta ostala pokvarena, to nije mogao vršiti službu pa je napustio majstorsku dužnost. Mjesto njega pokazali su se sposobnim za vršenje majstorske dužnosti dvojica po imenu Jovan i Vojin, posjednici ove isprave, te im je dodato po dvije akče povišice za njihov rad i kao plata u navedenoj solani obećano im je po 20 akči dnevno, pa im je izdata ova isprava.«²⁷⁾

Napisano blagoslovenog mjeseca ramazana 1044 godine.

Ponizni

Mahmud, nazir u Novom.«

13

26 aprila 1637 — Na tužbu Gerasima, kaluđera manastira u blizini Lastve u Grbaljskoj nahiji, crnogorski kadija Husejn, sin Ahmedov, donosi odluku, da se opomenu potomci nekih zavještača, koji su ostavili manastiru svoje njive i vinograde da se ne miješaju u manastirsko dobro. Ukoliko ne poslušaju, ima da plate novčanu kaznu od 3000 akči.

Turski tekst glasi:

»Ma fi-hi ke-ma hiye. Harrara-hu al-fakir iley-hi subhânehu Huseyn b. Ahmed al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'anhuma. (Pečat)²⁸⁾

²⁶⁾ Kao i kod drugih dokumenata, izdatih od strane nazira, na poledini je stavljen pečat, u kome piše: »Bende Mahmud b. Mehmed« (Ja [sluga] Mahmud sin Mehmedov).

²⁷⁾ Kao što smo vidjeli kod dokumenta br. 1, nadnica majstora u solani iznosila je 1615 godine 14 akči. Prema ovom dokumentu, ta je dnevnicu kasnije povećana na 18 akči, a 1635 g. na 20 akči. Povećanje je vjerovatno uslijedilo zbog pada vrijednosti akče.

²⁸⁾ U sredini pečata stoji: »Huseyn Abduh«, a okolo je napisano: »İftah lena babe rahmetik, bi hakki hatemi muhri nebiyyik« (Bože moj, otvori nam vrata tvoje milosti u čast znaka tvoga poslanika), a sa strana: »Tevekkulî 'ala Hâlikî« (Oslanjam se na svog stvoritelja).

Bais-i tahrir-i hurûf budur ki: Havass-ı humâyûn Grblan nahiyesinde Lastva nam karye kurbunda vâki' keşîshane keşîşi olan Gerasim nâm habîs meclis-i şer'a gelüp şöyle tezallum-i hâl eyledi ki: Nahiye-i mezbûreden bazı kimesnelerin babaları ve dedeleri zıkr-olunan keniseye bağdan ve tarladan birer mikdar vakf-idüp badehu evladları mâni' olup hâlen dahl ve taarruz iderler. Kibel-i şer'den men' ve tenbih olunmasın taleb iderim, dedikte filhakika zıkr-olunan vakıflarına mâni' olmamak için canib-i şer'iden tenbih olunup mütenebbih olmayan miriye üç bin akçe cerayime müstahık olsun deyu yed-i talibe işbu temessük verildi.

Tahiren fi evâil-i şehr-i zilhicce li sene sittin ve erbeine ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Durgut b. Osman, Keyvan Abdullâh, Istepo Dimiter ve gayruhum.«

Prevod:

»Ono što je u ispravi odgovara pravom stanju. Napisao uzvišenom Allahu poznizi Husejn, sin Ahmedov, kadija za Crnu Goru — neka im (Allah) obojici oprosti. (Pečat kadije)

Povod pisanju isprave je ovo: Pustinjak po imenu Gerasim, kaluder manastira, koji se nalazi u blizini sela zvanog Lastva u Grbaljskoj nahiji, koja je carski has, došao je pred šeriatski sud i ovako se je tužio na svoje stanje: Očevi i djedovi nekih od ljudi iz navedene nahije zaviještali su spomenutom manastiru nekoliko vinograda i njiva, a kasnije su njihovi potomci počeli da to ometaju. I sada se miješaju i napadaju. Tražim, da se od strane šeriata (suda) spriječe i opomenu. Kada je on to rekao, stvarno su oni od strane šeriata opomenuti, da ne ometaju spomenuta zaviještanja. Oni koji se ne budu opametili ima da dadu fiskusu 3000 akči novčane kazne. U tom smislu je izdata molioocu ova potvrda.

Napisano početkom zul-hidžeta 1046 godine.

Svjedoci: Durgut sin Osmanov, Čejvan Abdulah, Stepo Dimitar i drugi.«^{28a)}

14

7 avgusta 1637 — Sudska odluka crnogorskog kadije Husejna, sina Ahmedova, kojom se odbija tužba Rada iz sela Bensak protiv popa Mezalina da ga je navodno denuncirao kod nazira Mahmud-age.

Turski tekst ove odluke je sljedeći:

»Ma fi-hi ke-ma fi-hi. Harrarahu al-fakir iley-hi subhâne-hu Huseyn b. Ahmed al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)²⁹⁾

Karaca Dağ kazasina tâbi' havass-ı humâyûn Grblan nahiyesinde Bensak nâm karyeden Rade Brayova nâm zimmî meclis-i şer'a gelüp işbu sahib-ul-kitab Pop Mezalın nâm zimmî ihzar ve mahzarında şöyle iddia idüp: Kerime nam hatun evine varup Mustafa ile gavga idüp üzerime beş bin akçe cerime kat'-idüp suç günahım yok iken küllî hayf olup, gibb-(s)-suâl mezbûr papaz cevab virüp dedi ki: Mezbûr Kerimenin ne evine Radeyi davet ettim ne Mustafa ile gavga ettim ve ne mezbûr Rade hakkına nazira şekva ettim. Asla haber ve agâhım yoktur, deyu cevab virüp, hilaf-ı şer' na-hak şekva ettüğune muddeiden beyyine taleb olundukta, beyyineden 'âciz olup papaz-ı merkuma yemin teklif olunup yemin bi-l-incil ettikte, Rade da'vadan men'-olunup da'vası lagv-olunduğuna hazihi-l-vesika 'ala ma huve-l-hakika ketb-olunup yed-i talibe vaz'-olunup vakt-i hacette ibraz idüp ihticac edine.

^{28a)} Na poledini dokumenta stoji: »Hočet s dete (?) gosteće« (?)

²⁹⁾ Isti kao kod dokumenta br. 13.

Cera zalike ve hurrira fi evâsıt-i şehri-rebi'-il-evvel li sene seb'in ve erbe'ine ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Knez Vuče, Pop Rayić, Niko . . . , Istepo Dimeter, . . . Hisarak, Gû-re Hisarak, Vule Petro ve gayruhum min-el-hadırûn.«

Prevod:

»Što je u ispravi, onako je kako je u njoj. Napisao uzvišenom Allahu ponizni Husejn, sin Ahmedov, kadija za Crnu Goru — neka im (Allah) oprost. (Pečat kadije)

Štićenik po imenu Brajova iz sela zvanog Bensak u Grbljanskoj nahiji, koja je carski has, a koja pripada crnogorskom kadiluku, došao je pred šeriatski sud i doveo štićenika po imenu popa Mezalina te je u njegovom prisustvu tvrdio ovako: On je došao u kuću žene po imenu Kerime i svadao se s Mustafom. A mene tamo nije zvao, nego sam ja sam došao i vidio. Iza toga je navedeni sveštenik mene denuncirao kod nazira Mahmud-age, koji je na me odredio 5000 akči kazne. Ja nemam nikakva grijeha i to je prava nepravda. Kod ispitivanja spomenuti sveštenik je odgovorio i rekao ovo: Niti sam u kuću navedene Kerime zvao Rada, niti sam se svadao s Mustafom, niti sam se tužio naziru na spomenutog Rada. O tome uopšte ne znam ništa. Tako je on odgovorio. Kada je od tužitelja zatraženo da dokaže, da ga je protivno zakonu nepravedno tužio, on nije mogao navesti dokaza. Zatraženo je od navedenog sveštenika da se zakune. Kada se je on zakleo evanđeljem, Rade je odbijen od tužbe. O neosnovanosti njegove tužbe napisana je ova isprava onako kako stvar stoji, i izdata meliocu, da je u slučaju potrebe može pokazati i na nju se pozvati.

To je bilo i napisalo se sredinom mjeseca rebiul-evvela 1047 godine.

Svjedoci: Knez Vuče, Pop Rajić, Niko . . . , Stepo Dimitar, . . . Hisarak, Đuro Hisarak, Vule Petro i drugi prisutni.«^{29a)}

15

7 avgusta 1637 — Sudska isprava izdata od strane crnogorskog kadije Husejna, sina Ahmedova, prema kojoj nekolicina mještana iz sela Kulin u prisutnosti Mezalina Stepe, sina Ivova, izjavljuju da su njihovi pretci prodali jednu njivu njegovu djedu za 12 groša.

Turski tekst glasi:

»Vaka'a l-ikrâr 'an al-vâris li al-bey'. Sahihun 'inde 'ilmi ma fi-hi. Namaka-hu al-fakir iley-hi subhânehu Huseyn b. Ahmed al-kâdi bi Karaca Dağ — 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)³⁰⁾

Sebeb-i tahrir-i kitb-i sihhat nisâb budur ki: Karaca Dağ kazasına tâbi' havass-ı humâyûn Grblan nahiyesinde Kulin nâm karyeden Rade veled-i Marko ve Yovo veled-i Nikola ve Ivo veled-i Niko karındaşları ile ve Ivan veled-i Miya ve Maro veled-i Istepo nâm zimmiiler meclis-i şer'a gelüp işbu sahib-ul-kitab Mezalin Istepo veled-i Ivo nâm zimmi mahzarında şöyle ikrâr ve takrir-i kelâm (idüp) . . . demekle maruf bir kit'a tarlayı bizim dedelerimizin malı olup ba'de-hu mahall-i mezbûru dedelerimiz altmış seneden mütecevazdır ki mezbûr Istepo veled-i Ivo nâm zimminin dedesine üç akçe haracıyle on iki guruşa bey'-i bât birle bey'-eylemişlerdir. Takririmiz . . . olsun, kibeli şer'den temessük yedine verilmesin muradımızdır (muradımızdır), dedikte, mezbur Istepo bi-l-muvacehe tasdik ve kabul edicek, ma huvel-vâki' bi-t-taleb hazihi-l-vesika . . . bir sebeb-i temessük ketb-olunup yedine vaz'-olundu.

^{29a)} Na poledini je napisano: »Hočet kako se prela...«

³⁰⁾ Isti kao kod dokumenata br. 13 i 14.

Tahiren fi evâsıt-ı rebî'-il-evvel li sene seb'in ve erbe'ine ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Knez Vule, Niko . . . , Niko Brayova, Niko Vučić, Istepo Dimiter, Pero Maro.«

Prevod:

»Priznanje koje je dato od strane nasljednika o prodaji. Ono što je u ispravi valjano je prema mom znanju. Napisao uzvišenom Allahu pomizni Husejn, sin Ahmedov, kadija za Crnu Goru — neka im (Allah) oprosti. (Pečat kadije)

Povod pisanju knjige kojoj je temelj ispravnost je ovo: Pred šeriatski sud došli su šticienici po imenu Rade sin Markov, Jovo sin Nikolin, Ivo sin Nikin sa svojom braćom, Ivan sin Mijin i Marko sin Stjepov iz sela zvanog Kuljin u Grbaljskoj nahiji, koja je carski has, a koja pripada kadiluku Crna Gora, te su u prisustvu šticienika po imenu Mezalina Stepa, sina Ivova, posjednika ove isprave priznali i izjavili ovako: Njiva poznata pod imenom . . . pripadala je našim djedovima. Zatim su je spomenuti naši umrli djedovi prije više od 60 godina prodali definitivnom prodajom sa 3 akče harača djedu navedenog šticienika po imenu Stepa, sina Ivova, za 12 groša. Neka se uzme u obzir naša izjava. Želimo, da mu se sa šeriatske strane (od suda) izda potvrda. Kada su oni to rekli, spomenuti je Stepo u njihovoj prisutnosti to potvrdio i primio, te je ovaj dokument na traženje napisan onako kako jest, da mu može poslužiti kao potvrda.

Pisano sredinom mjeseca rebiul-evvela 1074 godine.

Svjedoci: Knez Vule, Niko . . . , Niko Brayova, Niko Vučić, Stjepo Dimiter, Pero Maro.«^{30a)}

16

1646—1647. — Kethuda (ćehaja) Mustafa, sin Mehmedov, i Reis (starješina) Abdi, sin Mehmedov, izdaju tapiju na baštinu koja je ostala iza Selima Mustafe iz sela Bansak u Grbaljskoj nahiji, koja je carski has, a potpada pod inspektorat u Hercegovom. Tapija se izdaje njegovim sestrama Demiji i Rebiiji.

Turski tekst glasi:

»Vech-i tahrir-i hurûf budur ki: Nova nezaretine tabi' havass-ı humâyûndan Grb lan nahiyesinde Bansak nâm karÿe sâkinlerinden fevt olan Selim Mustafa evladı zukûrundan kimesnesi kalmayup taht-ı tasarrufunda olan baştinesî hâli ve muattal kalmagın kanun-ı padişahî vecihle tapuya müstehak olup yine tapuya talib ve ragib olan kız kardaşleri Demiye ve Rebiye nâm hatunlara işbu tapunâme yedlerine vaz' olundu. Madamki rûsûmı filurisin eda eyleye tasarruflarına kimesnesi mâni' ve müzâhim olmaya. Ve hâkim-ul-vakt efendi hazretleri hüccet-i şer'iiyesin ihsan eyleye. Sene 1056.

Bende
Mustafa Kethuda
el-memur

Bende
Abdi Reis
el-memur.«³¹⁾

^{30a)} Na poleđini je napisano: Hočet za baštinu u . . .«

³¹⁾ U pečatu prvoga stoji: »Hasbi lufu Samed, Abdi b. Mehmed« (Dosta mi je blagost Sameda, Abdi sin Mehmedov), a kod drugog piše ovo: »Bende Mustafa b. Mehmed (Ja sluga Mustafa sin Mehmedov).

Prevod:

»Povod pisanju isprave je slijedeći: Pošto iza umrlog Selima Mustafe, stanovnika sela zvanog Bansac u Grbaljskoj nahiji, koja je od carskog hasa, a pripada inspektoratu Novoga, nije ostao niko od muške djece, te pošto mu je baština ostala slobodna i neobrađena, to je bilo potrebno da se prema carskom zakonu izda uz prenosnu pristojbu, te je ova tapija izdana njegovim sestrama po imenu Demiji i Rebijji, koje su molile i tražile da im se izda pod tapiju. Dokle god one budu plaćale filurijsku pristojbu na nju, neka ih niko ne sprečava i neka im ne smeta u njihovom posjedu. Neka im njegova ekselencija gospodin sadanji sudija izvoli izdati šeriatsku ispravu. Godine 1056.

Ponizni
Mustafa Kethuda
službenik

Ponizni
Abdi Reis
službenik.«

17

28 maja 1672 — Sudska odluka crnogorskog kadije, kojom se zabranjuje da niko ne smije praviti štetu imanju Miha, sina Marova, iz sela Lastve u Grbaljskoj nahiji i određuje se novčana kazna za onoga, koji to bude činio.³²⁾

»Karaca Dağ kazasına tabi' havass-ı humâyûn Grblan nahiyesinde Lastva nâm karyeden olup Miho veled-i Maro nam zimmî meclis-i şer'i şerif ve mahfil-i din-i mü-nif-i ahmedîde takrir-i kelâm ve bast-ı an-il-merâm eyledi ki: Yine karyei mezbûrde tarlalarını ve bağlarını ve evlerini ve bakçelerini ve cümle kalil (ve) kesir olanlar babamdan bana irs-i şer'ile intikal eden mülkümü kimesne dahil olmasın ve zarar etmesinler, dedikte, ve ben dahi cizyei virmek üzere ve her teklif düştüğü zamanda virmek üzereyim. Gerek kadıların ve gerek beylerin ve gerek emînlerin ve gerek tuzla hizmet için her ne düşerse eda iderim, dedikte, ve bundan akdam her kim tarlalarını dâhil olup ve her kim gâret iderse kırk değneğe ve dört bin akçe cerimeye müstahik olsun, dedikte, fi-l-vaki' mezbûr Mihoye her kim tarlaların gâret iderse kırk değneğe ve dört bin akçeye üzerine nuzur-ı cerime müstahik olsun, dedikte, ma huve-l-vâki' mezbûr Mihoye talebile işbu hurûf kethb ve terkim olunup men lehu talebu-hu def' olundu.

Cera zalîke ve hurrira fi evâhir-i muharem-il-harâm li sene selasin ve se-manîne ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Voyvoda Nikola, Knez Maro, Niko veled-i Baykovik, Ivo veled-i Gûrik, Istanişa Luçin, Niko veled-i Pero ve gayruhum min-el-hadirûn.«

Prevod:

»Štićenik po imenu Miho, sin Mavrov, iz sela zvanog Lastva u Grbaljskoj nahiji, koja je carski has, a koja pripada kadiluku Crna Gora, izjavio je pred časnim šeriatskim sudom i pred sudom uzvišene vjere Ahmedove (Muhamedove) i iznio ovo: Neke niko ne ulazi i ne oštećuje moj posjed, moje njive, vinograde, kuće, bašće i sve drugo, bilo malo ili mnogo, u navedenom selu, što je putem šeriatskog nasljedstva prešlo na me od moga oca. A ja sam također spreman da dajem glavarinu (cizye) i da je dadem, kada se god zatraži. Štogaod spada bilo kadijama, bilo bezima, bilo eminima, bilo za službu u solani, ja ću vršiti. Kogod bude ulazio u moje njive i pravio štetu, neka se kazni sa 40 batina i 4.000 akči novčane kazne. To je

³²⁾ Kod ovog dokumenta nedostaje gornji dio, na kome se nalazi potvrda i pečat kadije.

on rekao. U vezi s tim, stvarno kogod bude ulazio i pravio štetu na njivama spomenutog Miha, neka se kazni sa 40 batina i 4.000 akči novčane kazne. Na njegovo traženje napisana je ova isprava za spomenutog Miha onako kako jest i predana molioću.

To je bilo i napisano sredinom svetog muharema 1083 godine.

Svjedoci: Vojvoda Nikola, Knez Maro, Niko sin Bajkovića, Ivo sin Đurića, Staniša Lučin, Niko sin Perov i drugi prisutni.«

18

26 jula 1672 — Sudska odluka crnogorskog kadije Ali-je. Neki Redžep iz tvrđave Hercegnovi traži u ime svoje žene nepokretnu imovinu, koja joj je ostala iza njenog oca Mustafe. Staniša sin Lukin, iz Grbaljske nahije izjavljuje da je to njegov otac kupio prije šest godina. To se utvrđuje svjedocima, te se tužba odbija.

Turski tekst je kako slijedi:

»Al-amr ke-ma zukira fi-hi. Namaka-hu afkar al-vera 'Ali al-mavla bi kadai Karaca Dağ hilafeten — 'afa 'anhu. (Pečat)³³⁾

Sebeb-i tahrir-i kitab-i sihhat-i misâb budur ki: Nova kal'asından zevc olan Receb nâm kimesne tarafından ati-zikr vekil olup bi şehâdet-i Mehmed efendi ve Huseyn Subaşa ibn-i Durak nâm kimesneler şehâdetleri ile meclis-i şer'-i şerif-i nebevîde ve mahfil-i dîn-i münif-i Ahmedîde yine Karaca Dağ kazasına tâbi' hass-ı humâyûn Grblan nahiyesinden Istanîşa veled-i Luka nâm zimmî muvacehesinde üzerine takrir-i da'va eyledi ki: Bundan akdam kaynatam olan Mustafa ibn-i Abdullah nâm kimesne irs-i şer'ile intikal eden mülkünü halâlîma babasından intikal eden mülkünü talep iderim, dedikte, merkum Istanîşa cevabında: Altı sene murûr idüp babam bey'eylemiştir. Şâhidleri ibraz idüp Rado veled-i Marko ve Niko veled-i Vuksan ve Istepo veled-i . . . , ve Rado veled-i Vuçeta nâm zimmîler hâzırûn bi-l-meclis bulunup şöyle şehâdet eylediler ki: Mezbûr Mustafa bizim huzurumuzda kırk aded gurus mülkünü bey'ettiğine şâhidleriz, şehâdet dahi ederiz, dediklerinden, şehâdetleri hayyiz-ı kabûl vâki' olup vâki'a mucebiyle hükm-olunup mezbûr Istanîşa talebiyle işbu hurûf ketb ve terkîm olunup men lehu-t-taleb-e def'-olundu.

Cera zalike ve hurrira fi evâhir-i rebîil-evvel sene selasin ve semanîne ve elf.

Şuhûd-ul-hâî: Mehmed Çelebi ibn-i Huseyn Başa, Mehmed ibn-i Osman, Ahmed ibn-i Hasan, Huseyn ibn-i Mehmed Çelebi, Knez Rado, Knez Mirko ve gayruhum.«

Prevod:

»Stvar je kao što je navedeno u ispravi. Napisao najponizniji čovjek Ali, kadija za kadiluk Crnu Goru kao zamjenik — neka mu (Allah) oprosti. (Pečat kadije)

Povod pisanju knjige kojoj je temelj ispravnost je ovo: Muž po imenu Redžep iz tvrdave Novi kao punomoćnik od strane niže spomenute na osnovu svjedočanstva ljudi po imenu Husejn Efendije i Husejna Subaše, sina Durakova, doveo je pred poslanikov časni sud i pred sud uzvišene vjere Ahmedove (Muhamedove) štićenika po imenu Stanišu, sina Lukina, iz Grbaljske nahije, koja je carski has, a koja pripada kadiluku Crne Gore, te je u njegovoj prisutnosti podnio protiv njega ovu tužbu: Tražim imetak koji je prije izvjesnog vremena prešao putem šeriatskog nasljedstva od strane moga tasta Mustafe, sina Abdullahova, imetak koji je prešao na moju suprugu od njenog oca. Kada je on to rekao, navedeni je Staniša odgovorio: Prošlo je šest godina, kako je to moj otac kupio. On je naveo svjedoke. Na sudu prisutni štićenici po imenu Rado sin Markov, Niko sin Vuksanov, Stepo sin Batorova i Rado sin

³³⁾ U pečatu je napisano: »Bendei Huda Ali« (Božji rob Ali).

Vučetin ovako su posvjedočili: Mi smo svjedoci da je spomenuti Mustafa prodao svoj imetak za 40 groša u našoj prisutnosti. I to svjedočimo. Pošto su oni to rekli, a njihovo je svjedočanstvo takvo da se može primiti, donesena je odluka prema stvarnom stanju. Na traženje navedenog Staniše napisana je ova isprava i ustupljena molocu.

To je bilo te je napisano krajem rebiul-evvela 1083 godine.

Svjedoci: Mehmed Čelebi sin Husejn Baše, Mehmed sin Osmanov, Ahmed sin Hasanov, Husejn sin Mehmed Čelebije, Knez Rado, Knez Mirko i drugi.«

Na vrhu gornje isprave napisano je ukoso slijedeće:

»Sebeb-i tahrir-i hurûf budur ki Pop Istaniša burada satin alup kabz eyledim ve akçe vermişim deyu şâhidleriz ve şehâdet ideriz, deyu ikrar şud.«

To znači: »Povod pisanju isprave je ovo: Što pop Staniša veli: Kupio sam i primio i novac sam dao, za to smo mi svjedoci i svjedočimo. Tako je priznanje dato.«

19

Mjeseca novembra 1672 — Tapija izdata od strane Mehmed-age, nazira iz Novog, svešteniku Vuku i njegovim dvjema kćerima na dio baštine, koja je ostala slobodna iza Stane, kćeri Stepine, iz sela Šišić u Grbaljskoj nahiji.

Turski tekst glasi:

»Vech-i tahrir-i hurûf budur ki: Nova nazaretine tâbi' Karaca Dağ kazasına tâbi' Grblan nahiyesinde Şişic nâm karyeden firar eden Istane bint-i İstepo nâm zimmiye anasından intikal eden baštine hisassı hâli ve muattal kalmağın tapuya müstahak olup firari mezbûrun baštine tapusuna Papaz Vuk ve kızları... ve ... nâmün kimesneler tapusuna talib ve ragib olup mezbûrler yedinden miriye aid olan resm-i tapu ahz-olunup mezbûrlerin tasarrufuna kimesne mâni' olmamak için yedine işbu tapu-name verildi. Vakt-i hacette ibraz oluna.

Tahriren fi mâh-ı şehr-i nevrîs, receb sene 1083.

Mehmed-aga
En-nazir Nova.«³⁴⁾

Prevod:

»Povod pisanju isprave je ovo: Pošto je iza štice nice Stane, kćerke Stepine, koja je pobjegla iz sela zvanog Šišić u Grbaljskoj nahiji, koja potpada pod kadiluk Crne Gore, a pripada inspektoratu u Novom, ostao slobodan i neobrađen dio njene baštine koji joj je pripao iza njene majke, to je bilo potrebno da se izda pod tapiju. Sveštenik Vuk i njegove kćeri... i... molili su i tražili da im se baština spomenute izda pod tapiju, te je od njih uzeta tapijska pristojba, koja pripada državi. Da im u njihovu posjedu ne bi niko smetao, izdata im je ova tapija, da se u slučaju potrebe može pokazati.

Pisano u mjesecu novembru, redžepa 1083 godine.

20

6 maja 1674 — Sudska odluka podgoričkog kadije Mehmeda, sina Husejnova, kojom se na osnovu izjava svjedoka utvrđuje da je Maro, sin Đurov, iz sela Šišić kupio jednu njivu i vinograd od Stepa, sina Bojana, iz sela Sv. Trojica za 520 akči.

³⁴⁾ Na poledini se nalazi pečat, ali je nečitljiv.

^{34a)} Na poledini stoji ovo: »Tapija od popa Ivana (Jovana) baštine«.

Turski tekst glasi:

»Ma fi-hi min al-bey' va al-tafvid, nama-ka-hu al-fakir iley-hi subhâne-hu Muhammed b. Huseyn, al-kâdi bi kadai Podgoriça fi Karaca Dağ — 'afa 'anhuma. (Pečat kadije)³⁵⁾

Sebeb-i tahrir-i sihhat-i nisâb budur ki: [Karaca Dağ kazasına tabi' Grblan] nahiyesinden Şişic nam karye sâkinlerinden Marko veled-i Gûro nâmî zimmî meclis-i şer'-i şerif-i (nebevî)-de takrir-i kelâm idüp yine Sv. Troyiça nâm karye zimmîlerinden Istepo veled-i Boyan nâm zimmî Mornar nam mevzi'de vâki' bir buçuk günlük bir kita tarlai ve Ruvışte nâm mevzi'de iki çapalık bağ (yerini) beşyüz yigirmi nakd akçeye bundan akdam bana bey'-eylediğine beyyinem vardır, istima' olunup yedime hüccet-i şer'i verilmesin taleb iderim, dediğinde, kelimâtına mutabik Istepo veled-i Gûran ve Rade veled-i Maro ve Vukiça Çuça nâm zimmîler mahfil-i kazada vech-i muharrer üzre mezbûr zimmî-i merkûma zikr olunan tarlai haraciyle ve bağ yerini haraçsiz bey'-i bât ile bey' ve tefviz idüp meblag-ı mezkûru kabz-eylediğine şahidleriz şehâdet dahi ideriz, dedüklerinde şehâdetleri makbûl olmağın, ma veka' bi-t-taleb işbu hurûf ketb ve tâlib yedine def'-kılındı.

Cera zalik ve hurrira fi evâhir-i şehr-i muharrem-il-harâm el-mubârek sene ham-sin (ve) semanîne ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Ömer Çelebi b. Ahmed Çelebi, Osman b. Mehmed Efendi, Mustafa Kethuda, Mehmed, Mehmed tâbi'-i mahkeme, Miloş veled-i Voyin, Ivo veled-i Gûro, Niko veled-i Pero.«

Prevod:

»Ono što stoji u ispravi od prodaje i ustupanja, napisao uzvišenom Allahu ponizni Mehmed, sin Husejinov, kadija za kadiluk Podgoricu u Crnoj Gori — neka im (Allah) oprost. (Pečat kadije)

Povod pisanju knjige, kojoj je temelj ispravnost, je ovo: Štićenik po imenu Maro, sin Đurov, stanovnik sela zvanog Šišić od nahije (Grbalj, koja potpada pod kadiluk Crne Gore), izjavio je pred časnim (poslanikovim) šeriatskim sudom ovo: Štićenik po imenu Stepo, sin Bojanov, jedan od štićenika sela zvanog Sv. Trojica, prodao mi je prije izvjesnog vremena za 520 akči jednu njivu od dan i po (oranja) na mjestu zvanom Mornar i dvije motike vinograda na mjestu zvanom Ruvışte, za što imam dokaze (svjedoke). Tražim da se saslušaju i da mi se izda šeriatska odluka. Pošto je on to rekao, štićenici po imenu Stipo sin Đuranov, Rade sin Marov i Vukiça Cuca izjavili su pred sudom na opisani način, kao što je on rekao, ovo: Svjedoci smo i svjedočimo da je spomenuti štićenik definitivnom prodajom prodao i ustupio navedenom spomenutu njivu sa haraçem, a vinograd bez harača i da je navedeni novac primio. Pošto se njihovo svjedočanstvo prima, to je na traženje o samoj stvari napisana ova isprava i predana molioću.

To se je dogodilo i napisalo krajem svetog i blagoslovenog mjeseca muharrema 1085 godine.

Svjedoci: Omer Čelebi sin Ahmeda Čelebije, Osman sin Mehmed Efendiije, Mustafa Kethuda, Mehmed, Mehmed iz suda, Miloš sin Vojinov, Ivo sin Đurov, Niko sin Perov.«

Sa strane dokumenta napisano je: »Zikr-olunan tarla ve bağ üç akçe haraciyle bey'-olunmuştur«, što znači: »Spomenuta njiva i vinograd prodani su sa tri akče harača.«

³⁵⁾ Pečat nije potpuno čitljiv, samo se može pročitati ime kadije.

21

28 marta 1675 — Sudska isprava crnogorskog kadije Osmana, koja sadrži izjavu Dokine žene Vidne iz sela Pelinova, da je svoju baštinu, naslijedenu od majke Ruže iz sela Pobori, prodala nekolicini mještana iz sela Šišić.

Turski tekst ove isprave glasi:

»Ma fi-hi min al-bey' va al-tafvid, namaka-hu al-fakir iley-hi subhâne-hu va ta'a-la, Osman al-mavla hilafeten bi kadai Karaca Dağ — 'afa 'anhu. (Pečat kadije)³⁶⁾

Sebeb-i tahrir-i kitab-i sihhat-i nisâb oldur ki: Karaca Dağ tevabi' inden havass-ı humâyûn Grblan nahiyesinden Pelinova nam karye zimmiyelerinden Vidna zevcei Goka nâm zimmiye meclis-i şer'-i şerif-i nebevîde yine Şişic nâm karye zimmiyelerinden Vuško ve Miloš ve Voyin ve Yovo ve Pero veledûn-i Voyin nâmün zimmiyeler mahzarlarında bi-t-tav' ve-r-riza la bi-l-kerh ve-l-ceza ikrar ve i'tiraf idüp: Karyei Poborda anam Ruža nâm zimmiyeden irs-i şer'ile intikâl eyledüğüm Gûro Vuškman baştinesi ve ev yerine ve kalil ve kesir emlakimi mezbûrûn zimmiyeler otuz guruşa düşen cizye-siyle bey'-i bât ile bey' ve tefviz eyledim. Kabz-i semen-i ma'dûd ve teslim-i mebi'-i mahdûd kıldım. Badel-yevm mülk-i mufavvaz-[da]³⁷⁾ keyfe ma yeşâ ve yahtar mutasarrif olsunlar, dediğindeki muk-[irrei] merkumenin ikrarın el-mukarran-leh el-mezbûrûn vicahen tas-[dik] ve şifahen tahkik idicek ma veka' bi-t-taleb işbu hurûf ketb ve tali-[bûn] yedlerine def' kılındı.

Cera zalike ve hurrira fi ğurrei şehr-i muharrem-il-harâm-il-muba[rek] sene sittin ve semanîne ve elf.

Suhûd-ul-hâl: Knez Mirko, Lazo veled-i Yovo, Istepo veled-i Rade, Miloye veled-i Yovan, Rade veled-i Jivoyić, Dimiter veled-i Ivo, Maro veled-i Yovan, Hasan b. Durak, Eyub b. Ali, Ahmed b. Mustafa, Mehmed muhzir, Ser-huddam-i mahkeme, Yovan huddam-i mahkeme ve gayruhum min el-hadırûn.«

Prevod:

»Ono što je u ispravi od prodaje i ustupanja, napisao je uzvišenom Allahu po-nizni Osman, kadija u zastupstvu za kadiluk Crnu Goru — neka mu [Allah] oprostí.

Povod pisanju valjane isprave je sljedeće:

Štićenica po imenu Vidna, supruga Đokina, jedna od štićenica sela zvanog Pelinova u nahiji Grbalj, koja je carski has, a pripada kadiluku Crne Gore, u prisutnosti štićenika po imenu Vuška, Miloša, Vojina, Jova i Pera, sinova Vojinovih, hrišćana sela zvanog Šišić, potvrdila je pred časnim poslanikovim šeriatskim sudom i priznala dragovoljno i od sebe, a ne pod silom i pritiskom, ovo: Ja sam definitivnom prodajom prodala baštinu Đura Vuškmana i kućište i moje nekretnine, bilo male ili velike, što mi je putem šeriatskog nasljedstva pripalo od moje majke štićenice po imenu Ruže, i ustupila navedenim štićenicima za 30 groša sa glavarinom (»cizye«), koja na nju otpada. Primila sam određeni broj novca i predala sam označenu prodanu stvar. Od danas neka oni raspoložu sa ustupljenim imetkom kako hoće i žele. Pošto je to rekla, navedeni u čiju je korist dato priznanje potvrdili su to priznanje navedene, koja je dala priznanje, u njenoj prisutnosti i usmeno su to konstatovali, te je na traženje napisana ova isprava i predata molioću.

To je bilo te je napisano početkom svetog i blagoslovenog mjeseca muharrema 1086 godine.

³⁶⁾ U pečatu stoji kratko: »Bende Osman« (Sluga Osman).

³⁷⁾ Ovdje kao i na drugim mjestima dokumenat je oštećen, te nedostaju dijelovi pojedinih riječi što je u gornjem tekstu popunjeno i stavljeno u zagrade.

Svjedoci: Knez Mirko, Lazo sin Jovov, Stepo sin Radov, Miloje sin Jovanov, Rade sin Živojića, Dimiter sin Ivov, Maro sin Jovanov, Hasan sin Durakov, Ejub sin Alin, Ahmed sin Mustafin, Mehmed pozivar, glavni služitelj suda, Jovan služitelj suda i drugi prisutni.«^{37a)}

22

12 maja 1683 — Sudska odluka crnogorskog kadije Jusufa, kojom se utvrđuje, da je Ivana, kći Vukova, iz sela Jakočević u Grbaljskoj nahiji prodala Vuku, sinu Vojinovu, iz sela Lastve svoje zemlje, koje su joj pripale iza muža Vula, sina Radova.

Turski tekst ove odluke glasi:

»Ma fi-hi min al-bey' va al-šira, namaka-hu al-fakir iley-hi subhâne-hu va ta'ala, Yusuf al-mavla bi kadai Karaca Dağ — 'afa 'an-hu. (Pečat kadije)³⁸⁾

Sebeb-i tahrir-i ve hüccet-i nisâb budur ki: Karaca Dağ kazası tevabi'ından Grbala nahiyesinden karyei Yakočević sâkinlerinden Ivana veled-i Vuko nâm nasraniye meclis-i şer'-i şerif-i nebevîde karyei Lastva sâkinlerinden Vuko veled-i Voyin nâm zimmi mahzarında şöyle takrir-i kelâm ve tâbir-an-il-merâm idüp cevabında etti ki: Bundan akdam mürd olan karyei Potoviç sâkinlerinden zevcim Vule veled-i Rade nâm mürtten bana intikâl eden karyei Potoviç sinorunda vâki' Mirčevo ovasında vâki' ki bir taraf Niko veled-i Iliçiç ve bir taraf Ivo veled-i Dabuško ve bir taraf Rade Pikan ve taraf-i ahar tarik-i 'âm, Isvinište sinorundan Koleniğa varınca, mülk tarlami, ve diğér karyei Lastva sinorunda Groyevo harmani altında vâki' ki bir taraf Niko veled-i Harkaş ve bir taraf Mirko veled-i Boško ve bir taraf kenisa tarlasiyle ve taraf-i ahar Istipo Mezalin mülk tarlaları, ve yine karyei Lastva sinorunda Mirine altında vâki' bir taraf kenisa tarlasiyle ve bir taraf kenisa tarlasiyle ve bir taraf Nikola veledi Papaz ve taraf-i ahar Niko veled-i Rade mülk tarlamı yigirmi gurus nakid-ı rayic-i filvakt akçeye bey'-i bât ile bey'-idüp kabz-ı semen-i ma'dûd ve teslim-i mebi'-i mahdûd kıldım. Bâd-el-yevm mülk-i müşterasıdır. Keyfe ma yeşâ ve yahtâr mutessarrif olsun, dedikte mukirrei mezbûrenin ikrarın el-mukarrun-leh el-merkum vicahen tasdik ve şifahen tahkik edicek ma huve-l-vâki' işbu ketb-olundu, vakt-i hacette ibraz idüp ihticac edine.

Cera zalik ve hurrira fi evâsit-i şehri cumadel-ûla li sene erbe'in ve tis'ine ve elf.

Şuhûd-ul-hâl: Knez Maro, Knez Voyin, Knez Mirko, Pop Iskepan, Mirko Boško, Mihaylo Kaluger, Istepo Rade ve gayruhum min-el-hadırın.«

Prevod:

»Ono što je u ispravi od prodaje i kupovine, napisao uzvišenom Allahu ponizni Jusuf, kadija za kadiluk Crnu Goru — nek mu (Allah) prosti. (Pečat kadije)

Povod pisanju knjige i valjane isprave je ovo: Hrišćanka po imenu Ivana, kćerka Vukova, stanovnik sela Jakočević u Grbaljskoj nahiji, koja pripada kadiluku Crne Gore, pred časnim poslanikovim šeriatskim sudom u prisutnosti štićenika po imenu Vuka, sina Vojinova, stanovnika sela Lastve, ovako je izjavila i izrazila svoju želju i u svom odgovoru rekla ovo: Ono što je prije izvjesnog vremena prešlo na me od mog umrlog muža po imenu Vula, sina Radova, stanovnika sela Potović, što se nalazi u polju Mirčevo u sinoru sela Potović i to: moju mülk njiivu od sinora Svinište do Kolenika, što je s jedne strane Niko sin Iličića, s jedne strane Ivo sin Dabuškov, s jedne strane Rade Pikan (Pićan), s druge strane javni put; zatim druge

^{37a)} Na poledini dokumenta napisano je: »Kako proda Vidna baštinu s braćom mu.«

³⁸⁾ U pečatu stoji: »Bendei Huda, Jusuf« (Božji sluga Jusuf).

mulk njive u sinoru sela Lastve ispod gumna Gorojevo, što je s jedne strane Niko sin Harkaša, a s jedne strane Mirko sin Boškov, a s jedne strane crkvena njiva, a s druge strane crkvena njiva, a s druge strane Stipo Mežalin; te svoju mulk njivu također u sinoru sela Lastve ispod Mirine, što je s jednu stranu crkvena njiva i s drugu stranu crkvena njiva, s jedne strane Niko sin sveštenika, a s druge strane Niko sin Radov, to sam prođala definitivnom prodajom za 20 groša, za novac koji je sada u prometu. Primila sam određeni iznos novca i predala sam označenu prodatu stvar. Od danas to je njegov kupljeni mulk, te kako hoće i želi nek s njim raspolaze. Kada je ona to rekla, navedeni u čiju je korist dato priznanje potvrdio je riječi navedene, koja je dala to priznanje, u njenom prisustvu i usmeno utvrdio, te je ova isprava napisana prema činjeničnom stanju, da je u slučaju potrebe može pokazati i na nju se pozvati.

To je bilo i napisano je sredinom mjeseca džumadel-ula godine 1094.

* Svjedoci: Knez Maro, Knez Vojin, Knez Mirko, Pop Šćepan, Mirko Boško, Mihajlo kaluđer, Stipo Rade i drugi prisutni.«

23

26 jula 1683 — Sudska odluka crnogorskog kadije Jusufa, kojom se na osnovu tapije grbaljskog nazira Rizvan-age utvrđuje, da Stana i Voja iz sela Draganiš u Grbaljskoj nahiji imaju pravo raspolagati s baštinom, koja im je ostala iza njihovog oca Nika, sina Dimitrova.

Turski tekst glasi:

»Al-amr ke-ma zukira fi-hi. Namaka-hu al-fakir iley-hi subhâne-hu va ta'ala, Yusuif al-mavla bi kadâi Karaca Dağ — 'afa 'an-hu. (Pečat kadije)³⁹⁾

Sebeb-i tahrir-i kitab ve siihat-i nisâb budur ki: Karaca Dağ kazası muzafatından Grbla nahiyesi tevabi' indan karyei Diragoniş sâkinelerinden Istana ve Voya namyan nasraniyeler meclis-i şer'-i şerif-i nebevide takrir-i kelâm idüp cevablarında ettiler ki: Bundan akdam babamız Niko veled-i Dimitre nâm zimâmî mürd olup evlâd-ı zukûrundan (kimesne) olmamağıyle biz dahi sulbiye kız'arı olmağın şer'an hakkı tapu bizim oldukta Grbla nâzırı olan Rizvandan tapulayup ve halen yedlerimizdedir. Heman taraf-ı şer'iden tapu nâmımıza nakl ve yedlerimize kibel-i şer'iden hüccet-i şer'iyye verilmesin taleb ideriz, dediklerinde, yedlerinde olan tapularına nakl-idüp fi hakika mezbûrânelerin vech-i muharrer üzre olup nazır Rizvan-aga hâtemiyle mahtum tapunameleri olup ve tapunameleri mucebince taraf-ı şer'iden dahi hükm-olunup ve yedlerine hüccet-i şer'iyye virüp, bâd-el-yevm mâlikâne mutasarrıf eylemeğın birle ma huve-l-vâki' bi-t-taleb işbu hurûf ketb ve imla ve talibân yedlerine vaz' ve def' olundu. Vakti hacette ibraz idüp ihticac edeler.

Cera zalik ve hurrira fi evâil-i şehr-i şa'ban el-muazzam li sene erbe'in ve tis'ine ve elf.

Suhûd-ul-hâl: Ahmed Beşe tâbi' defterdar, Mehmed Suleyman sâkin-i Nova, muh-zir Hasan, Knez Rade, Mirko Boško ve gayruhum min el-hadirun.«

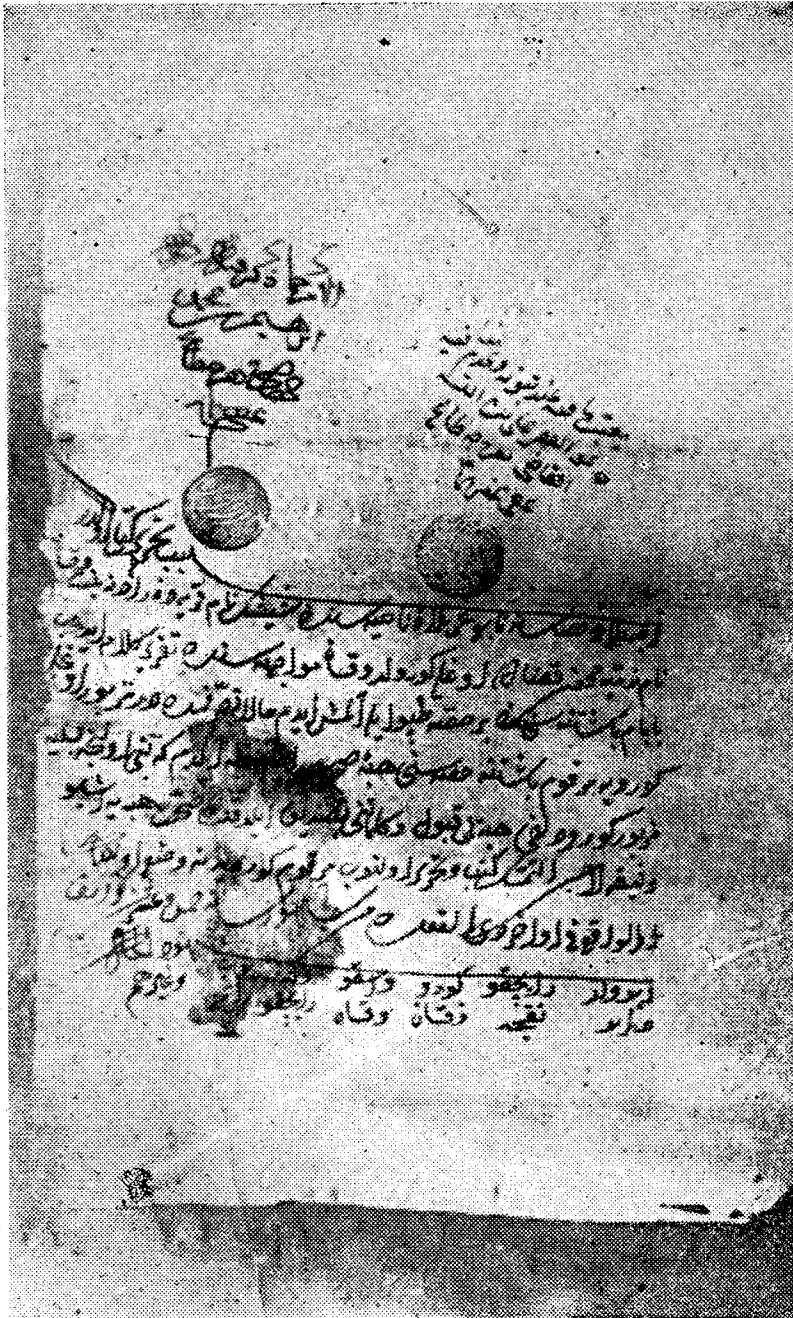
Prevod:

»Stvar je kao što je spomenuto u ispravi. Napisao uzvišenom Allahu ponizni Jusuf, kadija za kadiluk Crnu Goru — neka mu (Allah) oprosti. (Pečat kadije)

³⁹⁾ Isti kao kod dokumenta br. 22.

درد کز درد فراق دوری و غمینه ز پنداره و دروغه
بیهوشه و سره ز قیام غمینه غمونه ز کجا ز کجا
درد فراق همه فراقه ز غم و غم و غم و غم و غم
سخن و غم فراقه با غم و غم و غم و غم و غم
دردت ز دستک بغیر ز غمینه با غمینه و غمینه
سایه با غمینه و غمینه ز غمینه با غمینه و غمینه
هر غمینه غمینه فراقه با غمینه با غمینه و غمینه
بدین ز غمینه و غمینه قولی از غمینه و غمینه و غمینه
دردت ز غمینه با غمینه و غمینه و غمینه و غمینه
ز غمینه ز غمینه و غمینه و غمینه و غمینه
(و غمینه و غمینه)

1. — Temesuk od 1615.

2. — Sudska odluka od 1616.

Handwritten text in a cursive script, likely a legal document or court record. The text is arranged in several lines, with some lines starting with a large initial letter. The document appears to be a page from a register or ledger, as indicated by the caption below. The text is written in a dark ink on a light-colored paper, and the overall appearance is that of an old, possibly faded, document.

3. — Izvod iz sud. registra od 1620.

الان محمد كور فوئيد
 علي بن ابراهيم العناني
 شرفه طاعه علي

خواني بها يون مزلان ناچه ستمه جو فوئيد نام ديس ستمه نون مزلان
 ولد يوان نام كسند علي بن ابراهيم كور لار ولد جو مهنوم وني مهنوم
 مهنوم كلام وقيم مرام ايد و بر مهنوم لار مهنوم والي ستمه جابري
 اكون بر جوقه ورا طلب ايد مهنوم لار مهنوم والي مهنوم مهنوم
 قدر رزق اطلاق ك ايد ايد و مهنوم مهنوم ايد و مهنوم مهنوم
 مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم
 لار مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم
 بر لاشجور و و لار لار الفسك كسند و كرا اولدك و قرح حاصف
 مهنوم مهنوم اولد كرا لار او مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم

مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم
 مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم

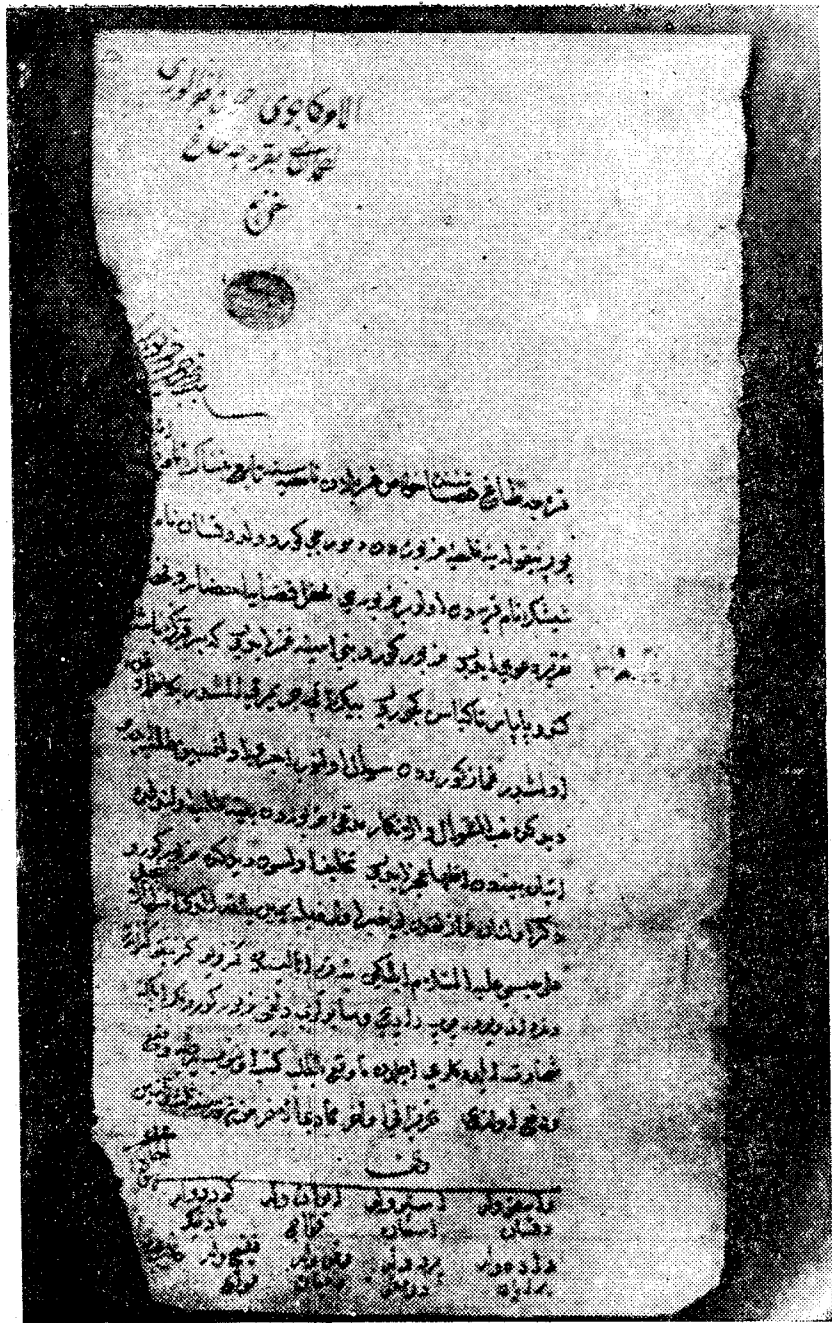
مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم مهنوم

4. — Sudska odluka od 1621.

وہم کج عروفی بودیم کہ مولیٰ تو ایرتندہ لودلوم ویاہدہ
شکرنا از بودہ بیرونہ ز او تو دلدلایم و تو باہدہ تو باہدہ
تو دلدلایم لاطلادہ لیمہ از یکسہ انارہ لستہ
ہم تو دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم
طابو و را منہ عزلی تو حالہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ
دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم
تا دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم تو دلدلایم
لودلوم لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ
لاندہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ لیلہ
کونہ لودلوم تو لودلوم تو لودلوم تو لودلوم تو لودلوم

5. — Tapija na baštini od 1624.

6. — Sudska odluka od 1624.

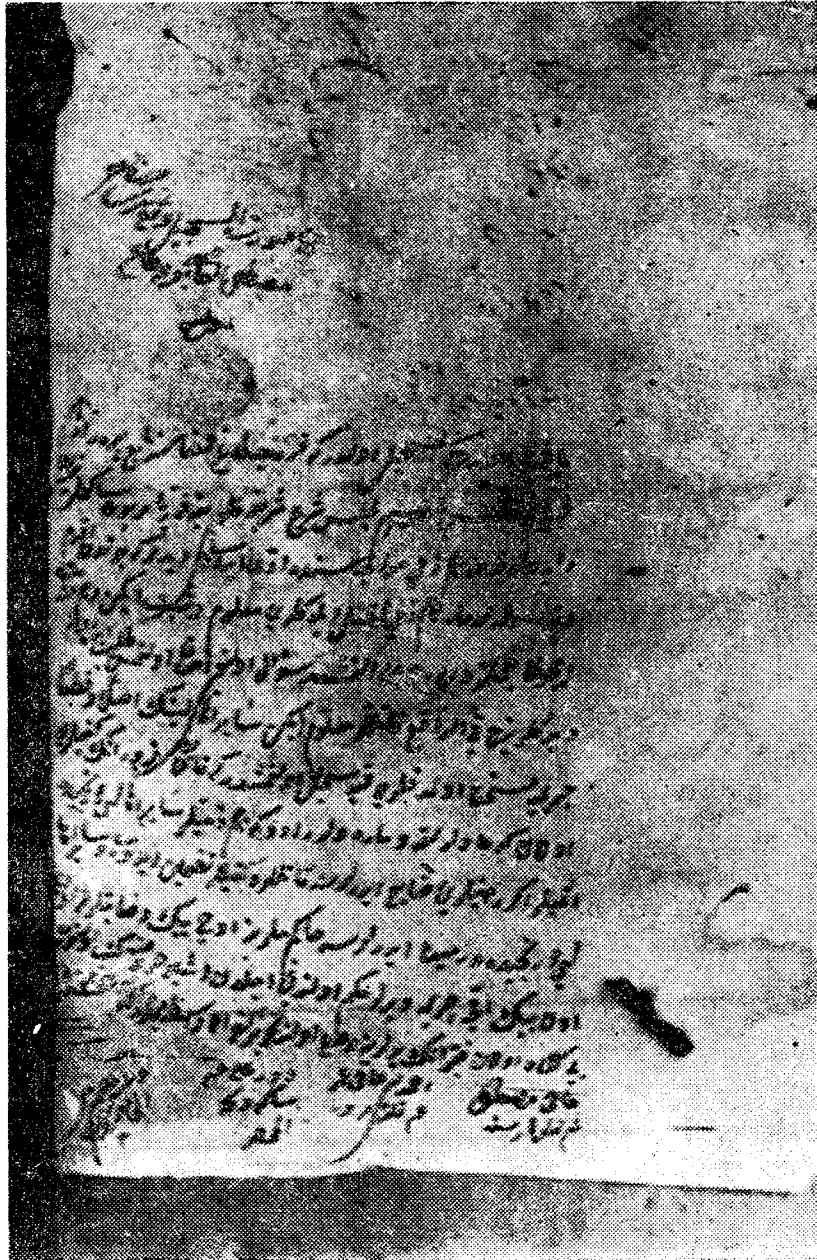
Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored, aged paper. The script is dense and fills most of the page. At the top, there is a faint, possibly printed or stamped header in a different script, which appears to be "KEMENTERIAN PERKEMBANGAN PERKAWASAN RUSTRA". The main body of text is written in a fluid, cursive style, characteristic of traditional Southeast Asian manuscripts. The paper shows signs of age, including some discoloration and wear at the edges.

Handwritten text in a historical document, likely a court decision from 1628. The text is written in a cursive script and is arranged in several lines. The document appears to be a page from a book or a manuscript, with some dark smudges and a vertical crease on the left side. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The handwriting is dense and somewhat difficult to read due to the cursive style and the quality of the scan. The text is arranged in several lines, with some lines starting with a large initial letter. The overall appearance is that of an old, handwritten document.

9. — Sudska odluka od 1628.

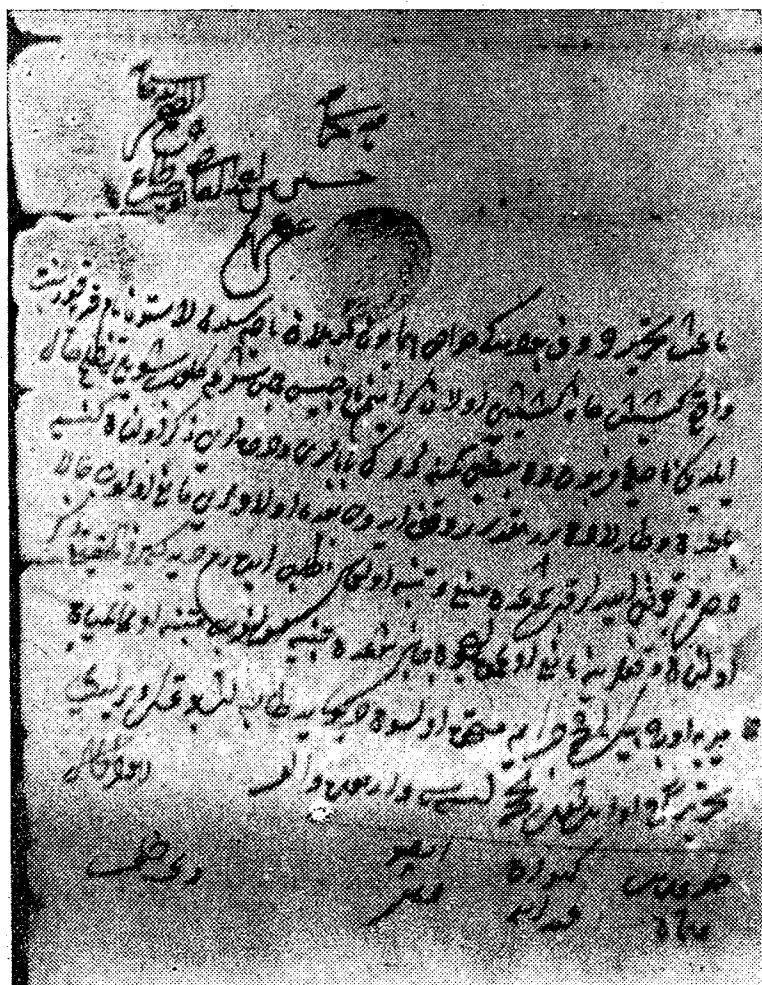
دوم آنکه تو که در بلاد فارس و هند
قریه که در دله و اشتهر به برات
نادره که در دله و اشتهر به برات
الدوله و ما بیدار به هند و اشتهر به برات
قریه که در دله و اشتهر به برات
هو قتی که در دله و اشتهر به برات
بیکر که در دله و اشتهر به برات
دوم آنکه در دله و اشتهر به برات

11. — Izvod iz sidžila od 1633.

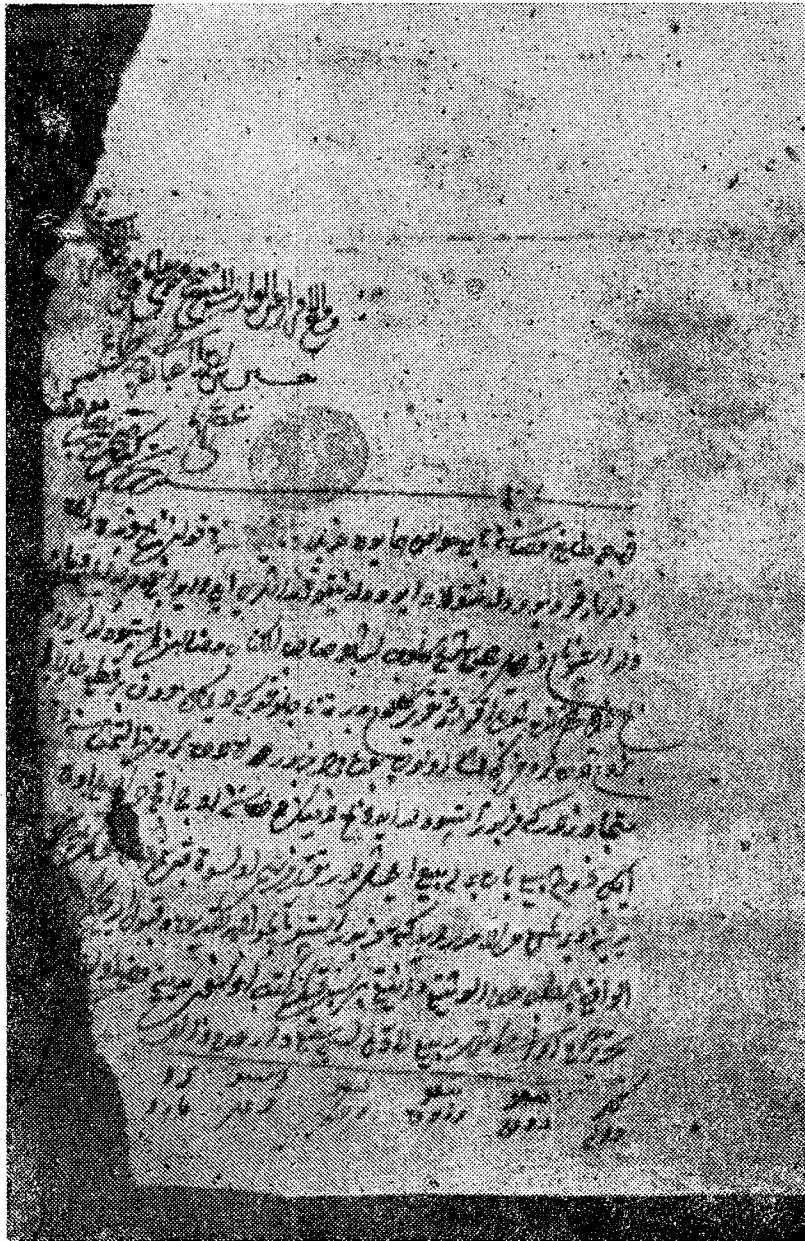
Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in dark ink on a light-colored, textured surface. The script is dense and fills most of the page. The document appears to be a page from a book or a collection of papers, with a small dark mark near the top center.

13. — Sudska odluka od 1637.

Handwritten text in a cursive script, likely a legal document or court decision. The text is written in a dark ink on a light-colored, textured paper. The script is dense and fills most of the page. At the top, there is a large, stylized signature or heading. The text is arranged in several lines, with some lines being longer than others. The overall appearance is that of an old, handwritten document.

15. — Sudska odluka od 1637.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or map description. The text is written in a dark ink on a light-colored, textured surface. The script is dense and fills most of the page. At the bottom right, there is a date: ۱۰۵۶. The text appears to be a list or a set of instructions, possibly related to land ownership or a survey, as suggested by the caption. The handwriting is characteristic of the 17th century in the region.

16. — Tapija na baštinu 1647.

17. — Sudska odluka od 1672.

اولاً انما يعرفون انهم
ثانياً انما يعرفون انهم
ثالثاً انما يعرفون انهم
رابعاً انما يعرفون انهم
خامساً انما يعرفون انهم
سادساً انما يعرفون انهم
سابعاً انما يعرفون انهم
ثامناً انما يعرفون انهم
تاسعاً انما يعرفون انهم
عاشرراً انما يعرفون انهم

اولاً انما يعرفون انهم
ثانياً انما يعرفون انهم
ثالثاً انما يعرفون انهم
رابعاً انما يعرفون انهم
خامساً انما يعرفون انهم
سادساً انما يعرفون انهم
سابعاً انما يعرفون انهم
ثامناً انما يعرفون انهم
تاسعاً انما يعرفون انهم
عاشرراً انما يعرفون انهم

و در کبره هر دو بودیم نه از کار نه از نایب و نه از طاعت و نه از نماز و نه از روزه
تا ضیاع نه از شکر نه از قنوت نه از زکوة نه از زهد نه از عبادت نه از طهارت نه از تقوی
از سوره شفاء در هر روز بخواند و هر روز در سجده طهارت بخواند و هر روز در سجده طهارت
از اول روز در هر روز بخواند و هر روز در سجده طهارت بخواند و هر روز در سجده طهارت
و تو نشو تا سوا گشته از طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت
در پیوسته تا بر اوله رخ طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت
کتاب ما را از طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت و طهارت
اوله و هر روز در هر روز در هر روز در هر روز در هر روز در هر روز در هر روز

19. — Tapija od 1672.

20. — Sudska odluka od 1674.

Handwritten text in Persian script, likely a legal document or court decision. The text is arranged in several lines, with a circular stamp or seal visible near the top center. The script is dense and appears to be a formal record.

Handwritten text in a cursive script, likely Persian or Urdu, on a piece of aged paper. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be in a different script or dialect. The paper shows signs of wear and discoloration.

Povod pisanju knjige i valjane isprave je ovo:

Hrišćanke po imenu Stana i Voja, stanovnice sela Dragoniša, koje pripada Grbaljskoj nahiji, koja spada u kadiluk Crne Gore, izjavile su pred časnim poslanikovim šeriatskim sudom i dale slijedeći odgovor: Prije izvjesnog vremena umro je naš otac šticećenik po imenu Niko, sin Dimitrov, i pošto nije imao muške djece, a mi smo njegove rođene kćeri, te po šeriatu pravo tapije pripada nama, to smo od Grbaljskog nazira Rizvan-age uzeli tapiju i sada je u našim rukama. Tražimo da se od strane šeriatskog suda potvrdi na našoj tapiji i da nam se od strane šeriatskog suda izda šeriatska odluka. Pošto su to one izjavile, potvrđeno je na njihovoj tapiji, koja je u njihovoj ruci. Stvarno je onako kako su navedene gore iznijele, one imaju tapiju s pečatom Rizvan-age. Prema njihovoj tapiji donesena je od strane šeriatskog suda presuda i izdata im šeriatska odluka. Da bi od danas mogle s tim raspolagati kao sa svojim vlasništvom, na njihovo traženje napisana je ova isprava onako kako stvar stoji i predata moliteljicama, da je u slučaju potrebe mogu pokazati i na nju se pozvati.

To je bilo i napisano je početkom velikog šabana 1094 godine.

Svjedoci: Ahmed Beše koji je kod deftera, Mehmed Sulejman stanovnik Novog, pozivar Hasan, Knez Rade, Mirko Boško i drugi prisutni.«

24

1708/1709 godina — Isprava izdana od strane Omera Emina nekom svešteniku Mihajlu u vezi prodaje jedne njive od dan i po oranja u selu Brešovina u Grbaljskoj nahiji.

Turski tekst glasi:

»Vech-i tahrir-i hurûf budur ki: Grblan nahiyesinde karyei Kolide Nika Vuko nâm zimmi mahzarında yine karyei Breşovinada bir günlük ekin tarlayı sâhib-ul-arz ma'rifetiyle on altı riyal guruş Papaz Mihaliye bey'-i bât ile bey'-eyledim. Madamki zira'at ve haraset idüp a'sâr-ı şer'iyyesin ve rûsûm-ı örfiyesin sâhib-i arz olanlara eda eyleyüp mâlikâne mutasarrıf olup taraf-ı ahardan bir ferd zabıtlarına mâni' olmamak için yedine işbu memhurlu izinname verildi ki vakt-ı hacette ibraz idüp ihtiac edine.

Tahiren fi şehr ... sene 1120.

Şuhûd-ul-hâl: Suleyman Hasan, Hasan Murteza, Knez Vuko, Knez Ivo, Knez Pero, Pero Knez, Miloş Voyin.

El-fakir

Ömer El-Emin.«⁴⁰⁾

»Povod pisanju isprave je ovo: U prisutnosti šticećenika po imenu Nika Vuka iz sela Koli (?) u Grbaljskoj nahiji prodao sam sa znanjem gospodara zemlje definitivnom prodajom oranicu od dan i po oranja u selu Brešovina svešteniku Mihajlu za 16 groša-rijala. Dok je god on bude obradivao i sijao i davao na nju šeriatsku desetinu i običajne pristojbe gospodarima zemlje, neka s njom raspolaze kao vlasništvom. A da mu niko s druge strane ne bi smetao u njegovom raspolaganju (posjedu), izdaje mu se ova potvrda s pečatom, da bi je u slučaju potrebe mogao pokazati i na nju se pozvati.

⁴⁰⁾ Na poledini nalazi se pečat navedenog, ali nije čitljiv.

Pisano mjeseca . . . 1120 godine.

Svjedoci: Sulejman Hasan, Hasan Murteza, Knez Vuko, Knez Ivo, Knez Pero,
Pero Knez, Miloš Vojin.

Ponizni
Omer, emin.«